

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

2018

Aino Aronen & Saara Peussa-Wallin

TAVOITTEELLINEN TYÖSKENTELY PERHEKUNTOUTUKSESSA

– ohjaajien kokemuksia tavoitelomakkeesta

Aino Aronen & Saara Peussa-Wallin

TAVOITTEELLINEN TYÖSKENTELY PERHEKUNTOUTUKSESSA

- kokemuksia tavoitelomakkeesta

Tämän tutkimustyön aiheena oli tavoitteellinen työskentely perhekuntoutuksessa. Tutkimustyön tarkoituksena oli saada selville Perhekuntoutusyksikkö Polussa käytettävän tavoitelomakkeen hyötyjä ja selvittää, miten tavoitelomake tukee yksikössä tehtävän kuntouttavan työn suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Työn tavoitteena oli, että saadun tiedon avulla voidaan kehittää tavoitelomaketta ja työskentelyä perhekuntoutuksessa.

Tarve tutkimustyölle nousi työn toimeksiantajalta eli Perhekuntoutusyksikkö Polusta. Yksikkö on ollut toiminnassa elokuusta 2017 alkaen ja sen toimintatavat ovat jatkuvan kehittämisen kohteena. Tavoitelomake on yksikön ohjaajien työssään käyttämä työn tavoitteellisuutta lisäävä työkalu. Jotta tavoitelomaketta ja työskentelyä yksikössä voitaisiin tulevaisuudessa kehittää, haluttiin tämän tutkimuksen avulla selvittää lomakkeen käyttöä ja hyötyjä.

Työ toteutettiin laadullisena tutkimuksena haastattelemalla kuutta Perhekuntoutusyksikkö Polussa työskentelevää ohjaajaa tavoitelomakkeen käyttöön, hyötyyn ja kehittämiseen liittyen. Haastattelumuodoksi valikoitui teemahaastattelu ja haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastatteluista saatu tutkimusaineisto analysoitiin noudattaen laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysejä.

Tutkimustyön tuloksista ilmeni, että ohjaajien tapa käyttää tavoitelomaketta on läpi työyhteisön samankaltainen ja tavoitelomakkeen koettiin tuovan perhekuntoutustyöhön kaivattua konkretiaa ja tavoitteellisuutta sekä vahvistavan asiakkaan osallisuutta. Lomakkeen kehittämiseen liittyen kävi ilmi, että suurilta osin ohjaajat ovat tyytyväisiä tavoitelomakkeeseen. Ohjaajat toivoivat kuitenkin, että tavoitelomakkeen suppeaa arviointiosuutta kehitettäisiin ja että tavoitelomaketta käytettäisiin työssä säännöllisemmin.

Yleisesti ottaen tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Perhekuntoutusyksikkö Polussa käytettävä tavoitelomake tukee yksikössä tehtävää kuntouttavaa työtä. Tutkimustyön tuloksista voivat hyötyä Perhekuntoutusyksikkö Polun lisäksi kaikki sellaiset sosiaalialan ja erityisesti perhekuntoutuksen toimijat, jotka haluavat kehittää työskentelyään yhä tavoitteellisempaan ja asiakasta osallistavampaan suuntaan.

ASIASANAT:

lastensuojelu, lastensuojelun avohuolto, perhekuntoutus, tavoitteellisuus, asiakasosallisuus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Social Services | Child Protection

2018 | 50 pages, 2 attachments

Aino Aronen & Saara Peussa-Wallin

GOAL-ORIENTED WORK IN FAMILY REHABILITATION

- experiences of a goal setting form

This study is about goal-oriented work in family rehabilitation. The purpose of the study was to research the benefits of a goal setting form used at a family rehabilitation unit called Perhekuntoutusyksikkö Polku and find out how the form supports planning, implementation and assessment of rehabilitative work. The aim of the study was that with the help of the research results the unit can further develop the goal setting form and its use.

The need for the study emerged from Perhekuntoutusyksikkö Polku. The unit was established in August in 2017 and the ways to work are constantly being developed. The goal setting form is a tool used by the counselors to increase the goal-oriented work with the families. To be able to develop the form and the rehabilitative work in the future, this study provided valuable information about the use and benefits of the form.

The qualitative study was carried out by interviewing six counselors working at Perhekuntoutusyksikkö Polku. The counselors were asked about the use, the benefits and the developing of the goal setting form. The data was collected using the theme interview method and every counselor was interviewed individually. The data was analyzed using the content analysis method of a qualitative study.

The results of this study showed that the way the counselors use the goal setting form is similar throughout the staff. All counselors think that the form is a good tool in making the work more concrete and more goal-oriented. The form also strengthens customer participation. On the whole, counselors are satisfied with the form. The development ideas had to do with the now narrow assessment part of the form. The counselors also wished for a more regular use of the form by all workers.

In general, the study showed that the goal setting form at Perhekuntoutusyksikkö Polku effectively supports the goal-oriented and rehabilitative work done at the unit. The results of the study can be useful to all doing social work and especially to those working in family rehabilitation who want to develop their work into a more goal-oriented and more customer participative direction.

KEYWORDS:

child protection, non-institutional child protection, family rehabilitation, goal-oriented work, customer participation

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LASTENSUOJELU	8
2.1 Lastensuojelun palvelujärjestelmä	8
2.2 Lastensuojelun avohuolto	11
2.3 Perhekuntoutus avohuollon tukitoimena	12
2.4 Perhekuntoutusyksikkö Polku	14
3 TEOREETTISIA LÄHESTYMISTAPOJA PERHEKUNTOUTUSTYÖHÖN	16
3.1 Tavoitteellinen työskentely	16
3.2 Asiakasosallisuus	21
3.3 Arkisuuntautunut työskentely	24
4 TUTKIMUSTYÖN TOTEUTUS	27
4.1 Tutkimustyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	27
4.2 Aineiston keruu ja haastateltavat	28
4.3 Aineiston analysointi	30
5 TUTKIMUSTYÖN TULOKSET	32
5.1 Tavoitelomakkeen käyttö	32
5.2 Tavoitelomakkeen hyöty	34
5.3 Tavoitelomakkeen kehittäminen	37
6 POHDINTA	39
6.1 Eettisyys ja luotettavuus	39
6.2 Tulosten tarkastelu	42
6.3 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu	45
LÄHTEET	48

LIITTEET

Liite 1. Perhekuntoutusyksikkö Polun tavoitelomake

Liite 2. Teemahaastattelun runko

1 JOHDANTO

Tutkimustyömme aiheena on tavoitteellinen työskentely perhekuntoutuksessa. Toimeksiantaja on Turun kaupungin hyvinvointitoimialaan kuuluva Perhekuntoutusyksikkö Polku, joka on ympärivuorokautinen ja toiminnallinen perhekuntoutusyksikkö. Yksikössä tehtävä perhekuntoutus on paitsi ympärivuorokautista, myös tavoitteellista ja kuntouttavaa toimintaa koko perheelle. Työtä toteutetaan lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Kuntoutuksen tavoitteena on edistää koko perheen turvallisuutta ja hyvinvointia riittävän aikaisin annettavalla tuella sekä antaa koko perheelle työkaluja arjessa selviytymiseen. (Turun kaupunki 2018.)

Tarve tutkimustyöllemme nousee Perhekuntoutusyksikkö Polusta, joka on ollut toiminnassa elokuusta 2017 alkaen. Toimintatavat yksikössä ovat jatkuvan kehittämisen kohteena. Jotta työskentelyä yksikössä voitaisiin tulevaisuudessa kehittää yhä tavoitteellisempaan suuntaan, haluttiin tämän tutkimuksen avulla selvittää yksikössä käytettävän tavoitelomakkeen käyttöä ja hyötyjä. Tutkimustyöstämme voivat hyötyä Perhekuntoutusyksikkö Polun lisäksi kaikki sellaiset sosiaalialan ja erityisesti perhekuntoutuksen toimijat, jotka haluavat kehittää työskentelyään tavoitteellisempaan suuntaan.

Työn tarkoituksena oli saada selville Perhekuntoutusyksikkö Polussa käytettävän tavoitelomakkeen hyötyjä ja selvittää, miten tavoitelomake tukee yksikössä tehtävän kuntouttavan työn suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Työn tavoitteena oli, että saadun tiedon avulla voidaan kehittää tavoitelomaketta ja työskentelyä perhekuntoutuksessa. Koska kummallakaan tutkimustyön tekijällä ei ollut aikaisempaa kokemusta tai tietoa tavoitelomakkeesta tai sen käytöstä, halusimme selvittää myös ohjaajien työnkuvaa ja työskentelytapoja tavoitelomakkeeseen liittyen.

Tavoitelomake toimii tällä hetkellä ohjaajien työkaluna perhekuntoutuksessa ja sen tarkoituksena on lisätä asiakastyön tavoitteellisuutta ja vahvistaa asiakkaan osallisuutta. Asiakasperhe ja yksikön ohjaaja täyttävät lomaketta viikoittain perheen tilanteen ja tavoitteiden pohjalta. Lomakkeen tavoitteiden toteumaa käydään läpi yhdessä perheen kanssa.

Tutkimustyön toteutus käynnistyi suunnittelulla ja tiedonhauilla helmikuussa 2018. Yhdessä toimeksiantajan kanssa muotoilimme tutkimustyön lopullisen aiheen maalisi-

kuussa. Tietoperustaa varten teimme tiedonhakua koko kevään ajan. Kesän aikana tietoperustan jäsenitys täsmentyi, joskin työn myöhemmissä vaiheissa teimme siihen vielä tarkennuksia. Haastattelut Perhekuntoutusyksikkö Polussa toteutimme heinä-, elo- ja syyskuun aikana. Haastattelimme kuutta yksikössä työskentelevää ohjaajaa tavoitelomakkeen käyttöön, hyötyyn ja kehittämiseen liittyen. Loka-marraskuussa analysoimme kerätyn aineiston ja kokosimme tulokset yhteen sekä viimeistelimme tietoperustan ja tämän tutkimustyön raportin.

Tämä tutkimustyömme raportti rakentuu johdannon jälkeen viidestä varsinaisesta pääluvusta. Ensiksi esittelemme lastensuojelun käsitteitä ja palvelujärjestelmää sekä tarkastelemme erityisesti lastensuojelun avohuollon tukitoimia ja perhekuntoutusta osana näitä avohuollon tukitoimia. Luvun lopussa esittelemme tutkimustyömme toimintaympäristön eli Perhekuntoutusyksikkö Polun.

Seuraavaksi raportissa on aiheena tutkimuksemme tietoperusta. Perhekuntoutustyön teoreettisista lähestymistavoista syvennymme niihin, jotka ovat tavoitelomakkeen taustalla vahvimmin vaikuttavia ajatusmalleja. Perehdymme tavoitteellisen työskentelyn ja asiakasosallisuuden käsitteisiin sekä kuvaamme, mitä arkisuuntautuneella työskenteilyllä tarkoitetaan. Sen jälkeen kerromme tutkimustyön toteutuksesta omassa luvussaan. Esittelemme tutkimustyön tarkoituksen, tavoitteet sekä tutkimuskysymyksemme, ja kuvaamme tutkimusaineistoin keruuta ja analysointia.

Raportin toiseksi viimeinen luku käsittelee tutkimustyön tuloksia. Esitämme tulokset niin, että ensimmäiseksi perehdymme siihen, miten Perhekuntoutusyksikkö Polun ohjaajat käyttävät tavoitelomaketta työssään ja millaisia käytäntöjä heillä on siihen liittyen, ja sitten syvennymme tavoitelomakkeen hyötyihin ja lopuksi sen kehittämiseen.

Raportin päättää pohdinta. Siihen sisältyy tutkimustyön eettisyyden ja luotettavuuden arviointi, syvempi tulosten tarkastelu sekä oman oppimisprosessimme ja ammatillisen kasvumme kuvaaminen.

2 LASTENSUOJELU

Seuraavaksi esittelemme lastensuojelun palvelujärjestelmän ja sen taustalla olevan lainsäädännön lyhyesti. Ensin tarkastelemme palvelujärjestelmää ehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta ja sen jälkeen keskitymme lapsi- ja perhekohtaiseen suojeluun. Sitten tarkastelemme lastensuojelun avohuollon palveluita ja lopuksi perhekuntoutusta osana lastensuojelun avohuoltoa. Luvun päättää Perhekuntoutusyksikkö Polun esittely.

2.1 Lastensuojelun palvelujärjestelmä

Ajan saatossa syyt lapsen tarvitsemaan suojeluun ovat vaihdelleet, mutta silti merkittävin tekijä on poikkeuksetta lapsen kokema turvattomuus. Lastensuojelun asiakasmäärät ovat viime vuosina olleet kasvussa ja useimmiten taustalla on vanhempien uupumusta ja jaksamattomuutta sekä kasvatustyylin sopimattomuutta. Myös perheen sisäiset tai uusperheiden väliset ristiriidat ja vuorovaikutusongelmat ovat yleisiä lastensuojelussa. Moni lastensuojelun lapsi tulee eroperheestä. Muita lastensuojelutarpeen syitä ovat vanhemman mielenterveysongelmat ja päihteiden käyttö sekä toiminnan ohjaamisen liittyvät vaikeudet yleensä. Aina ei ole kuitenkaan täysin selvää, mikä perhettä kuormittaa ja ajallemme tyypillistä on, että lastensuojeluperheiden tilanteet ovat varsin moninaisia. Useat eri tekijät vaikuttavat tarpeeseen suojata lasta. (Bardy 2013, 73; Hämeen-Anttila 2017, 225.)

Lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa. Lastensuojelua määrittää lastensuojelulaki, jonka on osaltaan määrä toteuttaa Lasten oikeuksien sopimusta. (Bardy 2013, 71). Lastensuojelulain ensimmäiseen pykälään on kirjattu lain tarkoitus: turvata jokaisen lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja myös erityiseen suojeluun. Lastensuojelulla on kolme perustehtävää: lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä (Lastensuojelulaki 417/2007). Kahden ensimmäisen kohdalla erityisesti ehkäisevän lastensuojelun merkitys korostuu. Lapsen hyvinvointiin ja arjen ympäristöihin vaikuttavat vanhempien ohella monet yhteiskunnalliset päätökset, toimet ja palvelut. Ehkäisevällä lastensuojelulla pyritään tarjoamaan tukea ja apua riittävän var-

hain ja näin myös ehkäisemään tarvetta varsinaiselle lastensuojelulle. Tämä laissa kuvattu kolmas varsinainen lasten suojelutehtävä tarkoittaa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jota toteutetaan silloin kun lapsella ja perheellä on lastensuojelun asiakkuus. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018a.)

Lastensuojelulaissa puhutaan erikseen ehkäisevästä lastensuojelusta. Lastensuojelulain 3 §:n mukaan ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on kaikki sellainen erityinen tuki, jota saavat ne lapset ja perheet, jotka eivät olet lastensuojelun asiakkaita (Taskinen 2010, 32). Ehkäisevää lastensuojelua tehdään esimerkiksi perusterveydenhuollossa, äitiys- ja lastenneuvoloissa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä. Toisin sanoen kaikki lasten hyvinvointia edistävät kunnan peruspalvelut muodostavat ehkäisevän lastensuojelun toimintakokonaisuuden ja sen piiriin voidaan sisällyttää kaikkea erityistä tukea ja kohdennettua toimintaa, jota normaalipalvelut lapsille ja perheille tarjoavat. (Heino 2013, 104.) Lakisääteisten kunnan peruspalveluiden lisäksi ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan myös vapaaehtois pohjalta esimerkiksi järjestöjen, seurojen tai seurakuntien lapsi- ja perhetoiminnoissa (Taskinen 2010, 15).

2000-luvulla ja etenkin 2010-luvulla lastensuojelussa keskeisenä tavoitteena on ollut lastensuojelun painopisteen siirtäminen ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen. Lastensuojelulain mukaan kunnat ovat vastuussa kasvuolojen yleisestä kehittämisestä. (Bardy & Heino 2013, 32; Taskinen 2010, 9 – 10.) Ennaltaehkäisyyn ja perheiden tukemiseen kuuluu, että kunnan sosiaalitoimen ja muiden viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja tuettava lasten hyvinvointia sekä puututtava kasvuolojen epäkohtiin ja ehkäistävä niiden syntymistä. Kunnan tulee kehittää lapsille ja lapsiperheille suunnattuja palvelujaan niin, että lasten ongelmat voitaisiin havaita ja korjata niin varhain kuin mahdollista ja että palvelut tukisivat vanhempia kasvatustehtävässä. Palveluja järjestettäessä on lasten tarpeet asetettava ensisijalle ja lasten ja nuorten toivomuksiin on kiinnitettävä huomiota. (Räty 2015, 4 – 5; Taskinen 2010, 32.)

Lastensuojelun painopisteen siirtämistä ennaltaehkäisyyn tukee myös uusi 1.4.2015 voimaantullut sosiaalihuoltolaki (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Laki mahdollistaa sen, että perhettä ja lasta voidaan tukea sosiaalihuoltolain mukaisin toimenpitein ilman lastensuojelun asiakkuutta. Lastensuojelun asiakkuuden tarve selvitetään palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä ja jos siinä katsotaan, että asiakkuudelle ei ole perusteita, mutta perhe kuitenkin tarvitsee ja hyötyy jonkinlaisesta tuesta, voidaan tähän tuen tarpeeseen vastata sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla. Tällöin perhe on sosiaalihuollon asiakas.

Uusi sosiaalihuoltolaki sisältää säännöksiä lapsen edun määrittelystä ja korostaa lapsen mielipiteiden ja toivomusten huomioimista. Lapsen terveyden ja kehityksen turvaaminen on ensisijaista ja sosiaalihuoltolain yhtenä tavoitteena onkin vähentää lastensuojelun asiakkuuksia ja korjaavan lastensuojelutyön tarvetta. Sosiaalihuoltolain mukaisiin yleisiin perhepalveluihin kuuluu muun muassa perhetyö, kotipalvelu sekä kasvatus- ja perheneuvonta. Sosiaalihuoltolaissa määritellään erikseen myös erityistä tukea tarvitseva lapsi, jolloin lapsella ja perheellä on mahdollisuus saada sosiaalihuoltolain mukaisia sellaisia palveluja, jotka ennen uutta sosiaalihuoltolakia olivat saatavilla vain lastensuojelun avohuollon palveluina. Sosiaalihuoltolain tavoitteena on paitsi tarjota tuen tarpeessa olevalle lapselle ja hänen perheelleen mahdollisimman tehokas ja oikea-aikainen tuki matalan kynnyksen palveluin, myös taata pitkäaikaisen tuen tarpeessa oleville kokonaisvaltaista tukea ilman katkoksia. Lisäksi lain tarkoituksena on parantaa lapsen ja hänen hyvinvointinsa huomioon ottamista siinä vaiheessa, kun perheen aikuinen hakee tai saa sosiaalihuollon palveluita. (Araneva 2016, 37 – 41; Hämeen-Anttila 2017, 217 – 224.)

Lapsi- ja perhekohtaisia lastensuojelun palveluita tarvitaan, jos ennaltaehkäisevät palvelut ja sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät ole riittäviä, tai jos näiden palveluiden piirissä perheen kanssa yhteistyössä toimiminen on mahdotonta ja yhteistyön puutteesta seuraa perheen lapselle vaaran uhkaa (Araneva 2016, 111 – 113). Siirtymä ehkäisevästä lastensuojelusta lastensuojelun lapsi- ja perhekohtaisen työn asiakkaaksi pohjautuu tiettyyn lain määrittelemään arviointi- ja päätösprosessiin (Heino 2013, 104). Lastensuojeluasian tultua vireille, esimerkiksi perheen oman yhteydenoton myötä ja lastensuojeluilmoituksen seurauksena, tehdään ensin välitön tilannearvio kiireellisen lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi ja jos kiireellisyys todetaan, lapsen tilanne turvataan ja tarvittaessa tehdään kiireellinen sijoitus. Jos tarvetta ei ole välittömiin toimiin, käynnistetään selvitys lastensuojelun tarpeesta. Lastensuojelun asiakkuus alkaa siitä, kun selvitys päätetään tehdä. Selvityksessä arvioidaan lapset tarpeet sekä vanhempien valmiudet ja riskit. Kysymys kuuluu, tarvitsevatko lapsi ja vanhemmat lastensuojelua tuen ja kontrollin muodossa vai selviytyvätkö he verkostonsa ja muiden palveluiden avulla. Selvitysvaiheessa lasta tavataan henkilökohtaisesti ja hänellä on oikeus tuoda esiin näkemyksensä ja toiveensa. Myös muiden perheenjäsenten ja heidän läheistensä sekä perheen viranomaisten ja muiden yhteistyötahojen kanssa neuvonpidon pitäminen kuuluu selvitysvaiheeseen. Selvityksen valmistuttua lastensuojelun asiakkuus päättyy, mikäli selvitys ei anna aihetta lastensuojelutoimenpiteisiin. Asiakkuus puolestaan jatkuu, jos lastensuojelun tarve todetaan ja siinä tapauksessa asiakkaalle on laadittava asiakassuunnitelma. (Taskinen 2010, 56 – 63.)

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan silloin kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina (THL 2018a). Lastensuojelulain 3 §:n mukaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat asiakassuunnitelman tekeminen ja avohuollon tukitoimenpiteiden järjestäminen sekä lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto (Lastensuojelulaki 2007/417). Perheen ja lapsen tilanteen mukaan arvioidaan, ovatko avohuollon tukitoimet riittäviä vai tuleeko kyseeseen huostaanotto tai sijaishuolto. Avohuollon tukitoimet ovat aina ensisijaisia. Seuraavaksi tarkastelemme lastensuojelun avohuoltoa, sillä myös perhekuntoutus on yksi mahdollisista avohuollon tukitoimista.

2.2 Lastensuojelun avohuolto

Lastensuojelulaissa määritellään, että avohuollon tukitoimien tulee edistää lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien ja huoltajien kasvatuskkyä ja kasvatumahdollisuuksia (Lastensuojelulaki 2007/417). Koska lastensuojelussa noudatetaan lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta, tulisi lapsen avun tarpeeseen ensisijaisesti vastata avohuollon keinoin lapsen asuessa kotonaan (Taskinen 2010, 69).

Lastensuojelulain mukaan avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä, kun lastensuojelun tarve on todettu. Avohuollon tukitoimet vaihtelevat paljon riippuen lapsen ja perheen ongelmista. Myös kunnan palvelut ja resurssit vaikuttavat, mutta taloudelliseen tilanteeseen vetoamalla ei lakisääteisiä avohuollon tukitoimia voida jättää järjestämättä. Jos lastensuojelun tarve johtuu oleellisesti riittämättömästä toimeentulosta ja puutteellisista asuinoloista, tulee avohuollon taata asiakasperheelle riittävä taloudellinen tuki sekä turvata asuminen. (Taskinen 2010, 69 – 70.)

Lastensuojelun avohuollossa työtä tehdään alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä kanssa. Lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista, mutta lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijä etsii yhdessä perheen kanssa toimivia ratkaisuvaihtoehtoja ja tukee perhettä järjestämällä palveluita sekä seuraamalla, miten tuki auttaa lasta ja tämän perhettä. (Araneva 2016, 25.) Avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia ja perustuvat perheen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Avohuollossa sosiaalityön neuvova ja ohjaava rooli korostuu, mutta myös perheen oma aktiivisuus ja osallistuminen tukitoimiin on keskeistä (Räty 2015, 313.)

Lastensuojelun asiakkuudessa olevalle perheelle on lastensuojelulain mukaan järjestettävä avohuollon tukitoimina taloudellisen ja asumiseen liittyvän tuen lisäksi muitakin palveluita. Lastensuojelulain 36 §:n mukaan lastensuojelun avohuollon tukitoimia ovat:

1. tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen
2. taloudellinen ja muu tuki koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankkimisessa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä ja muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä
3. lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut
4. tehostettu perhetyö
5. perhekuntoutus
6. muut lasta ja perhettä tukevat palvelut ja tukitoimet

Lisäksi on huomioitava, että lastensuojelun asiakkuudessa olevalle perheelle voidaan edelleen järjestää muitakin tukitoimia kuin yllä mainittuja. Tämän mahdollistaa uusi 1.4.2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki. Sen myötä osa palveluista, jotka ennen olivat järjestettävissä perheelle vain lastensuojelun avohuollon tukitoimina, siirtyi sosiaalihuoltolain mukaisiksi yleisiksi perhepalveluiksi. Lastensuojelun asiakkuus ei kuitenkaan sulje pois sosiaalihuoltolaissa säädettyjä tukitoimia, joita ovat esimerkiksi ovat esimerkiksi tukihenkilö ja tukiperhe, perhetyö, vertaisryhmätoiminta sekä loma- ja virkistystoiminta. (THL 2018a.)

2.3 Perhekuntoutus avohuollon tukitoimena

Lastensuojelun avohuollon tukitoimena voidaan järjestää perhekuntoutusta. Lastensuojelullinen kuntoutus tulee kyseeseen tilanteissa, missä avun tarve on laaja ja monisyinen ja lasten hyvinvointi on ollut jo pitkään heikkoa (Miller & Törrönen 2010, 71). Perhekuntoutus voi tarkoittaa koko perheen sijoittamista laitokseen tai perhehoitoon, taikka se voi liittyä lapsen hoidosta vastaavan henkilön kuntouttamiseen esimerkiksi päihdehuollon laitoksessa (Lastensuojelulaki 36 §, 37 §). Kun koko perhe sijoitetaan laitoksiin, on sijoituksen tarkoitus olla kuntouttava. Perhekuntoutuksen on todettu olevan tehokas tilanteissa, joissa kodinulkopuolisen sijoituksen uhka on jo olemassa, mutta siitä huolimatta perhe on motivoitunut kuntoutukseen ja perhekuntoutustyö osataan ajoittaa oikein.

Perhekuntoutustyö perustuu lapselle tehtyyn asiakassuunnitelmaan, jossa määritellään tuen tarve, tavoitteet ja tukitoimet. (Pärnä 2010, 42; THL 2018b.)

Perhekuntoutus on järeä interventio perheen elämään ja vanhemmuuteen, ja perhekuntoutuksen kaltainen voimakas puuttuminen voikin parhaimmillaan motivoida muutokseen (Miller & Törrönen 2010, 70). Perhekuntoutus on usein tehostetun perhetyön ohella toinen tukimuoto, jota on pidetty vaihtoehtoisena toimenpiteenä lasten sijoituksille. Perhekuntoutus on hyvä työskentelymuoto tapauksissa, joissa on olemassa korkea kodin ulkopuolisen sijoituksen riski ja lapsen ja perheen hyvinvointia kuormittavat jo vaikeat tai laaja-alaiset ongelmat. Lastensuojelun tukitoimena annettavaa perhekuntoutusta ohjaa pyrkimys lapsen turvallisuuden ja hyvinvoinnin varmistamiseen esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa vanhemmilla/perheellä on päihteidenkäyttöön, mielenterveysongelmiin, lähisuhde- ja perheväkivaltaan tai vaikkapa vanhempien toiminnanohjaukseen liittyviä haasteita, jotka oleellisesti heikentävät vanhempien kykyä selviytyä hoito- ja kasvatustehtävästään. (Araneva 2016, 264; Alatalo ym. 2017, 9.)

Kuntoutuksen määrittely on monitahoinen. Pärnän (2010, 41) mukaan kuntoutus on yleisnimike tavoitteelliselle toiminnalle ja kaikille niille tukitoimille ja -toimenpiteille, joilla pyritään parantamaan yksilön toimintakykyä ja osallistumismahdollisuuksia. Alatalo ym. (2017, 34) toteavat, että lastensuojelullisessa kuntoutuksessa on kyse yksittäisten perheenjäsenten kuntoutumistarpeiden huomioimisesta ja samalla koko perheen toimijuuden tukemisesta, jossa perheen ja läheisten väliset vuorovaikutussuhteet ja perheen arki ovat keskiössä. Pärnä (2010) korostaa, että perhekuntoutuksessa lapsen etu tulee huomioida kaikissa tilanteissa, ja lapsia ja vanhempia tulee kuunnella. Perhekuntoutus on myös tiedon jakamista, ohjausta ja uuden oppimista. Lisäksi perhekuntoutuksessa hoidetaan lapsen asioita yhteistyössä muiden lapsen elämässä läsnä olevien toimijoiden kanssa eli työskennellään verkostoissa. (Pärnä 2010, 47 – 48.)

Kootusti voidaan todeta, että keskeistä perhekuntoutuksessa on, että tarjotaan kuntouttavaa toimintaa koko perheelle, kaikille perheenjäsenille, ja että toiminta on suunniteltua ja tavoitteellista. Tavoitteet laaditaan perheen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja mahdollisuuksien mukaan yhdessä perheen kanssa. Kuten yleensäkin lastensuojelulla, myös perhekuntoutuksella pyritään turvaamaan lasten kasvuolosuhteet ja tukemaan vanhempia kasvatustehtävässään. Perheen omien voimavarojen vahvistaminen on myös ensisijaisen tärkeää. Kuntoutuksen kulmakiviä ovat perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen tukeminen, arjen taitojen harjoittelu sekä säännöllisen päivärytmin löytäminen

ja vakiinnuttaminen. Perhekuntoutuksessa käytetään paljon toiminnallisia menetelmiä, vuorovaikutusta ja perheen sisäisiä suhteita tukevia menetelmiä sekä tehdään runsaasti verkostotyötä (THL 2018b; Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö 2018.)

2.4 Perhekuntoutusyksikkö Polku

Vähäheikkilän perhetukikeskukseen kuuluva Perhekuntoutusyksikkö Polku on osa Turun kaupungin hyvinvointitoimialan lapsi- ja perhepalveluita. Polku on ympärivuorokautinen ja toiminnallinen perhekuntoutusyksikkö. Yksikön perhekuntoutus on tavoitteellista ja kuntouttavaa toimintaa koko perheelle ja se toteutetaan lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Kuntoutuksen tavoitteena on edistää koko perheen turvallisuutta ja hyvinvointia riittävän aikaisin annettavalla tuella sekä antaa koko perheelle työkaluja arjessa selviytymiseen. Perhekuntoutusta toteutetaan kokonaisvaltaisesti kotikäynneillä, vanhemman tapaamisilla ja luomalla moniammatillisia verkostoja. Perheet hakeutuvat kuntoutukseen oman sosiaalityöntekijänsä kautta. (Turun kaupunki 2018.)

Perhekuntoutusyksikkö Polun historia liittyy vahvasti Turun kaupungin Luostarinkadun lastenkotiin ja sen toiminnan muutoksiin tammikuussa 2017, jolloin Luostarinkadun lastenkodin osasto 2 siirtyi tekemään ympärivuorokautista perhekuntoutusta. Muutos on ollut osa rakenteellista uudistusta, jonka avulla palvelurakenteessa pyritään mahdollistamaan perheiden oikea-aikainen tuen saanti. Muutostyö aloitettiin toukokuussa 2015 siten, että henkilökunta sai olla itse suunnittelemassa tulevan yksikön toimintaa ja kartoittamassa tarvittavia tiloja. Muutosvaiheeseen kuului mahdollisuus tutustua neljään eri yksikköön, joissa toteutetaan ympärivuorokautista perhekuntoutusta Suomessa. Lisäksi työryhmän edustajat tutustuivat yksikköön, joka oli kehittänyt tavoitteellisen työn mittariston oman palvelunsa tueksi. (Koponen 2018.)

Kevään 2017 ajan henkilökunta oli mukana Turun kaupungin Mäntymäen perhetukikeskuksen jalkautuvan yksikön työssä. Tarkoitus oli perehtyä erityisesti kotiinpäin tehtävään asiakastyöhön. Perhekuntoutusyksikkö Polun toiminnan alkaessa elokuussa 2017 yksi-

kön käyttöön vuokrattiin kaksi perheasuntoa, jotka sijaitsevat Vähäheikkilän perhetukikeskuksen läheisyydessä. Vähäheikkilän perhetukikeskuksen tiloissa Polulla on käytössä lisäksi yksi perheasunto sekä toimisto- ja kokoustilat. (Koponen 2018.)

Perhekuntoutusyksikkö Polun kuntoutusprosessi muodostuu kahdesta osasta, joista ensimmäisessä perhe muuttaa yksikön perheasuntoon. Tämä osa kuntoutusprosessia kestää perheestä riippuen kolmesta kuukaudesta yhdeksään kuukauteen, minkä jälkeen perheen kanssa on mahdollista jatkaa kuntoutusjaksoa kotiinpäin tehtävänä työnä kolme kuukautta. Kotiinpäin tehtävän työn tavoitteena on vakiinnuttaa perheen arkeen kuntoutuksen aikana haltuun otetut uudet arjen toimintatavat. (Koponen 2018.)

Perhekuntoutusyksikkö Polussa tehtävä työskentely perheiden kanssa koostuu perhetyöskentelystä, vanhemman työskentelystä sekä verkostotyöskentelystä. Yksikössä työskentelee sosiaalityöntekijä, ohjaaja sekä toimintaterapeutti. Pääsääntöisesti perheiden kanssa toteutetaan perhetyöskentelyä arkisin kaksi kertaa vuorokaudessa, aamuisin ja iltaisin, sekä lisäksi kerran sunnuntaisin. Lauantaisin on perheiden vapaapäivä, jolloin päivystävä ohjaaja on kuitenkin perheen tavoitettavissa puhelimitse. Säännöllisen perhetyöskentelyn lisäksi työskentelyyn kuuluu arjen työskentely, ympärivuorokautinen päivystys sekä lapsen kanssa työskentely. Työskentelyn tukena yksikössä on käytössä viikko-ohjelmat ja viikoittaiset tavoitteet, joita luodaan, muokataan ja seurataan yhdessä perheen kanssa, muun muassa tavoitelomakkeen avulla. (Koponen 2018; Turun kaupunki 2018.)

Vanhemman työskentelyä, jonka tavoitteena on tukea ja motivoida vanhempaa tavoitteelliseen muutostyöskentelyyn, on erillisenä kertana kerran viikossa. Muutostyöskentely perustuu luottamukselliseen suhdetyöskentelyyn vanhemman kanssa, mikä sitouttaa vanhempaa perhekuntoutukseen ja vahvistaa vanhemman voimavaroja. Työskentelyn tarkoituksena on antaa perheen vanhemmalle työkaluja omaan elämään ja tätä kautta edistää muutostaitoa omassa arjessa. Vanhemman työskentelyyn osallistuu perheen vanhempi, perheen vastuuohjaaja sekä sosiaalityöntekijä tai yksikön vastaava ohjaaja. Verkostotyöskentelyyn taas osallistuu vastaava ohjaaja, perhekuntoutuksen sosiaalityöntekijä, vastuuohjaajat sekä avohuollon sosiaalityöntekijä, ja se toteutuu kahden kuukauden välein. (Koponen 2018; Turun kaupunki 2018.)

3 TEOREETTISIA LÄHESTYMISTAPOJA PERHEKUNTOUTUSTYÖHÖN

Tutkimustyömme keskiössä oleva tavoitelomake on konkreettinen työväline perhekuntoutustyöntekijöille ja heidän asiakkailleen, mutta sen taustalla vaikuttavat erilaiset työtä ohjaavat teoreettiset lähestymistavat ja ajatusmallit. Tavoitelomaketta, sen syntyä, käyttöä ja tulevaisuuden kehittämistäkin ajatellen tärkeimpiä teorioita ja ajatusmalleja lomakkeen taustalla ovat tavoitteellisuus, osallisuus sekä arkisuuntautuneisuus. Seuraavaksi tarkastelemme näitä jokaista ensin yleisesti ja sen jälkeen perhekuntoutuksen näkökulmasta. Lisäksi alaluvussa tavoitteellisuudesta esittelemme yksityiskohtaisemmin myös Ilmari Rostilan tavoitteellisen ongelmaratkaisun mallin yleisen ja kuntouttavan tarkastelukulman lisäksi.

3.1 Tavoitteellinen työskentely

Hyvän sosiaalityön tulisi perustua selkeälle suunnittelulle, määrittelyille tavoitteille ja kokonaisvaltaiselle asiakkaan elämäntilanteen kartoitukselle. Tällöin voidaan puhua sosiaalityön selkeästä kohdentamisesta, jonka edellytyksenä on, että tiedetään mitä yritetään saavuttaa, miten tavoite aiotaan saavuttaa ja milloin tavoite on saavutettu. (Rostila 2001, 35.)

Tavoitteellisuus on tyypillistä sosiaalityölle ja erityisesti kuntoutukselle, jonka tavoitteita ovat aina ihmisen tai ihmisryhmän parempi selviytyminen arkielämässä tai omassa toimintaympäristössä sekä elämäntilanteen muutos. Muutos edellyttää ihmiseltä tai ihmisryhmältä usein heidän omien voimavarojensa vahvistumista ja lisäksi myös ympäristön erilaisten esteiden poistamista. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 33.)

Tavoitteellisuuteen liittyy suunnitelmallisuus, jota ilman kuntoutuksen perusedellytykset eivät täyty, vaan kyse on tällöin yksittäisistä, toisistaan erillisistä toimenpiteistä. Kuntoutus perustuu harkintaan siitä, millaisia muutoksia halutaan nykytilanteeseen ja millaisin keinoin näihin muutoksiin on mahdollista päästä. Tärkeää on tehdä tavoitteellinen kokonaissuunnitelma ja seurata sen etenemistä. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 33.) Myös lainsäädäntö velvoittaa tekemään sosiaalihuollon asiakkaalle palvelu-, hoito-, kuntoutus-

tai muun vastaavan suunnitelman työskentelyn tueksi (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.)

Sosiaalialalla asiakastyön prosessiin sisältyy tärkeinä keskeisinä osina asiakkaan ja työntekijän näkemys asiakkaan lähtötilanteesta ja yhteinen arviointi siitä, mihin työskentelyllä haetaan muutosta ja minkälaisin keinoin. Tärkeää työskentelyssä onkin työn ankkuroiminen asiakkaan kanssa yhdessä sovittuun työn tavoitteeseen. Työskentelyä ohjaa ensin tavoitteen muodostaminen työskentelyn alussa ja sitten pyrkimys sen saavuttamiseen. Lisäksi olennainen osa prosessia on työntekijän ja asiakkaan yhteinen ymmärrys siitä, miksi ja miten työskennellään. Usein esimerkiksi lastensuojelutyössä asiakkailla eli lapsella ja hänen vanhemmillaan ei ole välttämättä selkeää kuvaa siitä, mitä asiakkuus tarkoittaa ja mihin sosiaalityöntekijän tapaamisilla pyritään. Tärkeää onkin työntekijän ja asiakkaan välinen avoin keskustelu työskentelyn tavoitteista, varsinkin jos osapuolten näkemykset tavoiteltavasta tilanteesta ovat poikkeavia. (Rostila 2013, 35; Kananoja 2017, 190 – 191.)

Sosiaali- ja terveysalojen asiakastyö on usein ohjaus-, opetus- tai motivointityötä, jotka kaikki edellyttävät ennen kaikkea realistisuutta tavoitteiden asettamisessa. Kun tavoitteita laadittaessa niiden merkityksiä pohditaan ja avataan yhdessä asiakkaan kanssa, niin sekä asiakas että työntekijä sitoutuvat ponnistelemaan päämäärän saavuttamiseksi. Nämä tavoitteet nimittäin koskevat asiakkaan lisäksi myös työntekijää, vaikka tavoite virallisesti määrittäisikin asiakkaan tavoitteeksi. Jotta päämäärästä tulisi asiakastyössä asiakkaan ja työntekijän yhteinen, on tärkeä nähdä toisten ihmisten merkitys osana omia päämääriä. Tavoitteiden laatimisessa tulee olla tarkkana sen suhteen, onko tavoite asiakkaan määrittelemä vai liiaksi työntekijän esiin houkuttelema, jolloin tavoite jää usein asiakkaalle merkityksettömäksi. Neuvomiseen liittyen varoitellaankin ongelmasta, joka ilmenee siten, että työntekijä ohjaa asiakasta liikaa omilla ideoillaan, eikä asiakas halua sitoutua tavoitteisiin, jotka eivät ole hänen omiaan. (Mönkkönen 2018, 162 – 164.)

Tavoitteellisuus on yksi kuntoutuksen lähtökohdista, mikä tarkoittaa perhekuntoutuksessa sitä, että työntekijöillä on kykyä kuljettaa asiakkaan prosessia kohti yhdessä sovittuja tavoitteita. Perhekuntoutuksen voidaankin kuvata tarkoittavan tavoitteellista kuntoutusprosessia, jonka oleellinen osa on usein tavoitteiden asettelu työskentelylle. Kuntoutuksen tavoitteellisuutta tulee pitää jatkuvasti esillä koko prosessin ajan, jotta työskentelyn suunta pysyisi oikein kohdistettuna kohti kuntoutuksessa tavoiteltavaa päämäärää. (Aaltonen 2010, 230; Hurtig 2010, 241; Laine ym. 2010, 142; Pärnä 2010, 45.)

Perhekuntoutuksessa tavoitteet määritellään yhdessä perheen, kuntoutukseen lähettävän tahon ja kuntoutusta toteuttavan tahon kanssa. Kuntoutus käynnistyy aina sosiaalityöntekijän päätöksellä, jolloin myös kuntoutukselle määritellään ensisijainen tavoite. Tavoite voi esimerkiksi olla vanhemmuuden vahvistaminen sekä jaksamisen ja arjenhallinnan tukeminen, jos perhekuntoutuksen taustalla ovat vanhemman mielenterveysongelmat. (Hurtig 2010, 241.) Tyypillisiä muita yleisiä tavoitteita kuntoutukselle ovat vanhempien kasvattajan taitojen vahvistuminen, arkielämän taitojen kehittyminen ja arjen sujuvuuden paraneminen, perheen vuorovaikutustaitojen vahvistuminen sekä turvallisen lapsuuden ja turvallisen aikuissuhteen rakentuminen lapselle (Laine ym. 2010, 143).

Kuntoutusprosessin alussa perhe määrittelee konkreettiset tavoitteet kuntoutukselle yhdessä työntekijöiden kanssa. Nämä tavoitteet liittyvät usein lapsen asiakassuunnitelmaan kirjattuihin lastensuojelun sosiaalityön asettamiin tavoitteisiin sekä perheen arjen konkreettisiin muutostarpeisiin. Tavoitteiden asettamisessa on tärkeää, että perhe voi olla itse vaikuttamassa tavoitteisiin ja kuntoutuksessa käsiteltäviin asioihin. Tämä lisää perheen motivoitumista kuntoutukseen ja vähentää asiakkaan riippuvuutta työntekijöihin. Jos tavoitteet ja ratkaisut tarjotaan perheelle perheen ulkopuolelta, tukahduttaa se perheen omaa halua muuttaa tilannettaan ja toimintaansa. Joskus kuitenkin perheen elämäntilanne on niin rankka, että perheen saattaa olla vaikeaa pohtia omia muutostoiveitaan. Tällöin kuntoutuksen tavoitteita ohjaavat väkisinkin työntekijöiden tavoitteet. Tavoitteista käydään keskustelua koko prosessin ajan ja tavoitteet elävät ja muotoutuvat prosessin edetessä. Joskus myös oleellisin asia löytyy vasta myöhemmin prosessissa. Kuntoutusprosessin lopussa ja kuntoutusjakson jälkeen arvioidaan tavoitteiden toteutumista, mikä on tärkeää kuntoutuksen vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden kannalta. Jos kuntoutukselle ei asetettaisi konkreettisia arvioitavia tavoitteita, olisi kuntoutuksen prosessia ja tuloksellisuutta vaikeaa arvioida. (Aaltonen 2010, 230 – 231; Laine ym. 2010, 143.)

Rostila (2001) on määritellyt tavoitteellista ongelmanratkaisua selkeästi kirjassaan tavoitelähtöisestä sosiaalityöstä. Määritelmän mukaan tavoitteellisella työskentelyllä pyritään asiakkaiden ongelmien ratkaisemiseen ja ongelmanratkaisun tarkoituksena on parantaa asiakkaan elämänhallintaa ja asiakkaan kykyä selviytyä elämässään. Tavoitteellinen ongelmanratkaisu voidaan jakaa eri vaiheisiin, joita pelkistetysti ovat tavoitteen asettaminen työskentelylle, tavoitetta kohti työskentely sekä työskentelyn päättäminen. (Rostila 2001, 59 – 60.)

Ensimmäisessä vaiheessa tärkeää on hyvän suhteen luominen asiakkaaseen sekä asiakkaan ongelman havaitseminen ja tunnistaminen. Asiakkaasta ja ongelmasta on hyvä kerätä lisää tietoa ja tilannetta pitää jäsentää, analysoida ja ymmärtää. Tilannearvion tekeminen koskien ongelmaa, toimintajärjestelmiä ja resursseja voi olla myös tarpeen, kuin myös asiakkaan toimintahalukkuuden parantaminen eli asiakkaan motivointi. Lopuksi ongelmaa koskevista tavoitteista neuvotellaan yhdessä asiakkaan kanssa ja tehdään työskentelyä koskeva sopimus. Tavoitesopimuksen, tavoitteen asettelun ja intervention suunnittelun perustana toimii asiakkaan tilanteesta tehty arvio, jossa kartoitetaan asiakkaan voimavaroja sekä asiakkaan tilanteen puutteita, vahvuuksia ja resursseja. (Rostila 2001, 60 – 64.)

Ennen tavoitteen määrittelyä asiakkaan ja työntekijän tulee olla yksimielisiä ongelmista ja siitä, mihin ne mahdollisesti liittyvät. Lisäksi tavoitteista voidaan käydä neuvottelua, jossa pyritään yksimielisyyteen tarvittavista muutoksista ongelman ratkaisemiseksi. Muutostyölle pitäisi asiakkaan kanssa asettaa selkeät tavoitteet, jotka tulisi jäsentää selkeinä välitavoitteina, tekoina ja konkreettisena toimintana. Tavoitteiden määrittämisen lisäksi työskentelyn alkuvaiheessa tulisi sopia myös tavoitteiden toteutumisen seuraamisesta, mikä mahdollistaa työskentelyn yhtenäistä arviointia ja turvaa molemmille osapuolille tärkeän mahdollisuuden kerätä tietoa työskentelystä. (Rostila 2001, 73 – 74.)

Hyvän tavoitteen tulisi olla asiakkaalle tärkeä, tarpeeksi pieni ja konkreettinen sekä realistinen ja saavutettavissa oleva. Jos asiakas ei koe tavoitetta itselleen henkilökohtaisesti hyödylliseksi eikä pääse valitsemaan itse tavoitettaan, motivoituu hän huonommin muutostyöskentelyyn. Työntekijän tulisikin aktiivisesti houkutella asiakasta tuomaan itse esiin mahdollisia tavoitteita esimerkiksi apukysymysten avulla. Apukysymyksinä voivat toimia kysymykset tulevaisuuden toiveista ja siitä, miten asiat muuttuisivat työskentelyn onnistuessa. Hyvien puolien kuvittelu tekee tavoitteista todellisempia ja saa asiakkaan sitoutumaan paremmin tavoitteisiin. (Rostila 2001, 77 – 79.)

Tavoitteellisen ongelmanratkaisun toisessa vaiheessa eli työskentelyssä kohti tavoitetta toteutetaan aiemmin asiakkaan kanssa tehty suunnitelma teoista ja konkreettisista toimista tavoitteeseen pääsemiseksi. Työskentelyä voidaan toteuttaa monin eri tavoin ja menetelmin sosiaalityössä. Toimenpiteitä, jotka tähtäävät tavoitteen saavuttamiseen, voidaan järjestää monenlaisten, erillisten asiakkaalle järjestettyjen palvelujen avulla. Huolehtiminen kaikista toteutusvaiheeseen liittyvistä interventioista tai palveluista ei siis jää pelkästään sosiaalityöntekijän vastuulle. Asiakkaalle valikoidussa palvelussa ennen

varsinaista toteutusvaihetta tavoitteet puretaan vielä asiakkaan arkeen liittyviksi käytännön toimiksi, jotka voivat koskea esimerkiksi asiakasta itseään tai vuorovaikutusta ja asiakkaan ja asiakkaan lähipiirin välillä. (Rostila 2001, 81 – 82.)

Muutostyö ja siihen liittyvä työskentely ei ole helppoa, ja tämän takia onkin määritelty työskentelyn onnistumiseen vaikuttavia tehtäviä, joihin tulisi työskentelyn aikana kiinnittää erityistä huomiota. Näitä tehtäviä ovat asiakkaan itsevarmuuden ja itseluottamuksen lisääntymisestä huolehtiminen, asiakkaan edistymisen seuraaminen, tavoitteen saavuttamista haittaavien esteiden huomioiminen, onnistumiseen vaikuttavien ihmissuhteiden huomioiminen sekä asiakkaan itsetuntemuksen lisääntymisestä huolehtiminen. Työntekijän tulisi myös käyttää tehokkaasti ja oikein omaa persoonaansa. (Rostila 2001, 83.)

Tavoitteellisen ongelmanratkaisun viimeisessä vaiheessa eli työskentelyn päättämisessä työskentelyä arvioidaan ja työskentely päätetään. Vaiheeseen kuuluvia tehtäviä ovat työskentelyn lopettamista koskevan päätöksen tekeminen, mahdollisten tunnereaktioiden käsittely, tavoitteiden saavuttamisen ja työskentelyn arviointi sekä seuranta. Tärkeää on myös yhteenvedon tekeminen asiakkaan saavutuksista ja hyvistä tuloksista sekä myönteisten muutosten vakiinnuttaminen osaksi asiakkaan arkea pysyvästi. Muutosten vakiinnuttamisen vaikeus asiakkaan arkeen on todellinen ongelma sosiaalityössä ja jokaisen työntekijän pitäisi asiakassuhteen päättyessä pohtia keinoja tähän yhdessä asiakkaan kanssa. Olennaista olisi auttaa asiakasta uskomaan enemmän omiin kykyihinsä ja auttaa häntä soveltamaan uusia taitojaan luonnollisissa ja uusissa tilanteissa. Lisäksi olisi hyvä suunnitella keinoja, joiden avulla estetään asiakkaan eri elämänvaiheissa todennäköisesti uhkaavia takapakkeja tapahtumasta ja autetaan asiakasta itsenäiseen ongelmanratkaisutyöskentelyyn. (Rostila 2001, 85 – 89.)

Ilmari Rostilan tavoitteellisen ongelmanratkaisun mallissa asiakkaan osallisuus on läpi eri vaiheiden keskeistä. Rostila korostaa, että asiakkaan tulee olla vahvasti mukana ongelmien tunnistamisessa ja tavoitteiden asettamisessa. Muutostyössä asiakas toimii yhdessä työntekijän kanssa, mutta asiakkaan oma toimijuus ja sitä kautta itsevarmuus ja itsetuntemuksen lisääntyminen ovat tärkeässä roolissa. Mallin mukaan asiakas on myös vahvasti osallisena, kun tavoitteiden toteutumista ja työskentelyn vaiheita lopuksi arvioidaan. (Rostila 2001, 59 – 89.)

3.2 Asiakasosallisuus

Osallisuus määritellään yksilön aktiiviseksi rooliksi yhteisössä ja yksilön mahdollisuudeksi vaikuttaa asioihin (Mönkkönen 2018, 159). Myös asiakkaan mahdollisuus osallistua palveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen nähdään osallisuutena (Pohjola 2010, 57; Laitinen & Niskala 2013, 12). Osallisuuden käsitteen määrittely ei ole helppoa, koska se on abstrakti käsite, jota on hankala kuvata tai mitata. Meriluoto & Marila Penttinen (2015) ovat käsikirjassaan osallisuudesta määritelleet osallisuuden olevan kokemus kuulumisesta johonkin, tunne omien ajatusten ja toiminnan merkityksestä ja vaikutuksesta sekä mahdollisuus toimia oman kiinnostuksen mukaan. (Meriluoto & Marila-Penttinen 2015, 7.) Juhila (2006) käsittelee kirjassaan osallistavaa sosiaalityötä, joka kytkeytyvät vahvasti osallisuuteen. Osallistava sosiaalityö tarkoittaa osallisuuden vahvistamista suhteessa omaan elämään, sen tapahtumiin ja suuntaan liittyviin elämänpoliittisiin ratkaisuihin. Asiakkaan osallisuuden omaan elämäänsä voidaan ajatella toteutuvan sitä kautta, että sosiaalityön lähtökohtana on asiakkaan omista lähtökohdista esiin tuoma tieto. (Juhila 2006, 119.)

Sosiaalityössä on ajan kuluessa tapahtunut selkeä kehitys siinä, miten asiakas asemoituu palveluissa ja miten asiakas yleisesti nähdään palvelujärjestelmässä. Vaikkakin sosiaalityön asiakkaaksi tullaan yleensä jonkin elämän ongelmatilanteen tai solmukohdan vuoksi, ei asiakasta tulisi nähdä vain pelkästään hänen ongelmiansa kautta. Sen sijaan asiakas pitäisi kohdata oman arkensa itsenäisenä toimijana ja kokonaisena ihmisenä. (Pohjola 2010, 56.) Lisäksi nykyisin puhutaan paljon asiakkaan kohtaamisesta subjektina eikä niinkään objektina, millä halutaan korostaa asiakasta aktiivisena toimijana, joka kykenee tekemään valintoja ja päätöksiä. Jos asiakas nähdään sosiaalityössä objektina, asiakkaalla ei nähdä olevan kykyä arvioida omaa tilannettaan tai kehittää ratkaisuja, minkä vuoksi hänen rooliinsa kuuluu toimia työntekijän ohjeistamalla tavalla. (Juhila 2006, 119; Pohjola 2010, 56 – 58; Mönkkönen 2018, 156.)

Asiakkaan näkemisessä subjektina korostetaan asiakkaan vapautta, itsemääräämisoikeutta ja mahdollisuutta valita. Lisäksi näkemys painottaa asiakkaan oikeuksien ja näkökulmien ensisijaisuutta ja asiakas kuvataan aktiivisena ja osallistuvana palveluiden osapuolena. (Pohjola 2010, 29.) Myös sosiaalihuollon asiakaslaissa painotetaan asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

812/2000.) Asiakkaasta puhuttaessa osallistuvana osapuolena, puhutaan asiakkaan toimijuudesta, joka on hyvin laaja käsite. Siihen vaikuttavat muun muassa ihmisen kyky, tahto ja mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä. Mönkkönen (2018) tuo kirjassaan esiin näkökulman, jonka mukaan ihmisen toimijuudesta voidaan puhua, jos yksilö kykenee päämäärien asettamiseen, syy-seuraussuhteiden ymmärtämiseen ja osaa arvioida niitä sekä pystyy tavoittelemaan asettamiaan päämääriä toiminnallaan (Mönkkönen 2018, 157).

Puhuttaessa asiakkaan toimijuudesta ja subjektiivuudesta esiin nousee asiakkaan osallistuminen ja osallisuus, joista asiakkaan osallistuminen nähdään usein pelkästään asiakkaan mukanaolona prosessissa ja asiakkaan kuulemisena. Osallisuuden koetaan taas olevan osallistumista kehittyneempi ja asiakkaan aktiivisuutta enemmän korostava muoto asiakassuhteessa. Osallistumista ja osallisuutta ei voi kuitenkaan erottaa toisistaan, koska molemmat tarvitsevat toista toteutuakseen. (Pohjola 2010, 56 – 58; Meriluoto & Marila-Penttinen 2015, 9.)

Asiakkaan tasaveroinen osallisuus palveluissa on osallistumista kehittyneempi muoto asiakassuhteessa. Tällöin asiakkaan rooli on aktiivisempi ja asiakasta aidosti kuunnellaan. Myös asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutus rakentuu enemmänkin yhteistyösuhteeksi. Tällaisessa asiakassuhteessa organisoidaan vuorovaikutteisia tilanteita, kuten asiakasneuvostoja ja arviointi- ja palautekeskusteluja, jotta osallisuus toteutuisi. (Pohjola, 2010, 58.) Edistynein muoto osallisuudesta on asiakkaan ja työntekijän kumppanuussuhde, jossa on kyse vuorovaikutussuhteesta, jossa työntekijästä tulee asiakkaan rinnalla kulkeva tukija. Tällöin puhutaan asiakassuhteen sijaan yhteistyösuhhteesta, jossa toiminnan tavoitteet asetetaan ja niiden saavuttamiseen liittyvä työskentelyprosessi toteutetaan aidosti yhdessä. Työskentely asiakkaan ja työntekijän välillä perustuu kumppanuuden osapuolen yhtäläiseen oikeuteen saada äänensä kuuluviin ja lähtökohtansa huomioon otetuksi. Kumppanuussuhteessa suhde lähtee liikkeelle asiakkaan tilanteesta ja asiakkaan tavasta jäsentää sitä, mutta suhteessa työntekijän kuuluu tuoda työskentelyyn ja kohtaamisiin myös omat tietonsa ja kokemuksensa. (Juhila 2006, 147 – 148; Pohjola 2010, 58.)

Asiakkaan todellinen osallisuus sosiaalityössä perustuu siihen, että asiakas ymmärtää oman elämänsä asiantuntijaksi. Tällöin palvelun lähtökohdaksi nostetaan asiakkaan omakohtaiset kokemukset. Asiakasta korostetaan oman elämänsä ja arkensa asiantuntijana ja tasavertaisuus ja avoin vuorovaikutus toimivat asiakkaan ja työntekijän keskinäisen työskentelyn lähtökohtina. Työskentelyssä tulisi ottaa myös huomioon, että

asiakas tulee aidosti kuulluksi, hän tuntee omat kokemuksensa merkityksellisiksi ja hänellä on oikeasti mahdollisuus vaikuttaa työskentelyyn ja päätöstentekoon työskentelyssä. Vain tällöin asiakas voi saada aidon kokemuksen osallisuudesta. (Pohjola 2010, 59; Bardy 2013, 109; Meriluoto & Marila-Penttinen 2015, 8.)

Kuntoutuksella tarkoitetaan yleisesti toimintaa ja tukitoimenpiteitä, joilla pyritään parantamaan ihmisten osallistumismahdollisuuksia ja toimintakykyä. Painopiste kuntoutuksessa on siirtynyt aiempaa enemmän vajavuuskeskeisyydestä kohti voimavarojen ja osallisuuden vahvistamista sekä asiakkaan roolin korostamista aktiivisena kuntoutujana. Aikaisemmin ajateltiin, että ihmistä tulee ensin kuntouttaa, jotta hän voi osallistua täysivaltaisesti yhteiskunnan toimintaan, kun taas nykyisin ajatellaan enemmänkin niin, että ihmisten osallistumista tuetaan, jotta hän voi kuntoutua. (Pärnä 2010, 41 – 43.)

Osallisuus perhekuntoutuksessa tarkoittaa, että perheillä on aina mahdollisuus osallistua oman kuntoutuksensa suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Tärkeää on, että perheelle vahvistuu tunne mahdollisuudesta vaikuttaa omaa perhettä ja itseään koskeviin asioihin. Vanhemmat ja lapset tulee nähdä kuntoutuksessa aktiivisina ja kykenevinä ihmisinä, jolloin asioita ei tehdä heidän puolestaan. Myös ICF-kuntoutusajattelu korostaa, että kuntoutuksen suunnittelun ja toteuttamisen lähtökohtana toimii osallisuus ja sosiaalinen toimintakyky. (Pärnä 2010, 41 – 50, Miller & Törrönen 2010, 76.)

Lapsen ja perheen kuntoutuminen mahdollistuu, kun kuntoutuksessa vahvistetaan osallisuutta, sillä osallisuutta vahvistamalla kuntoutuksessa harjoitellut asiat siirtyvät vähitellen arjen taidoiksi ja voimavaroiksi. Osallisuuden toteutuminen ja asiakkaan osallistaminen ja osallistuminen voi kuitenkin toisinaan olla hankalaa, koska esimerkiksi väsyneenä, uupuneena, kaltoinkohdeltuna tai sairaana ei vain jaksaa osallistua. On hyvä myös siis muistaa, että aina ei edes tarvitse osallistua. Työntekijän on kuitenkin tärkeää antaa kaikille mahdollisuus osallistua toimintaan omalla yksilöllisellä tavallaan ja työntekijän tulee huolehtia, että niin vanhemmilla kuin lapsillakin on tasavertaiset osallistumismahdollisuudet. (Pärnä 2010, 44 – 50.)

Niin kuin lastensuojelussa yleensäkin, myös perhekuntoutuksessa on ensisijaisen tärkeää, että myös lapsi ja hänen etunsa huomioidaan. Lastensuojelulaissa (417/2007) käsitellään lapsen osallisuutta luvussa 4, jonka mukaan lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Perhekuntoutuksessa tulisi huomioida ja kuulla koko

perhettä sekä nähdä myös lapset aktiivisina toimijoina työskentelyssä. Yksi haastavimmista mutta tärkeimmistä tehtävistä vanhemmilla ja työntekijöillä onkin varmistaa lapsen kuuleminen ja kuulluksi tuleminen. Lapsi tarvitsee kokemuksen siitä, että hänen ajatuksensa, mielipiteensä ja kysymyksensä ovat arvokkaita ja niillä on vaikutusta ja merkitystä työskentelyn kulkuun ja perhettä koskeviin ratkaisuihin. Lapsia tulee tukea ja heillä on oikeus tietää, mitä heiltä työskentelyssä oletetaan ja miksi perhe ylipäättään on kuntoutuksessa ja mihin asioihin kuntoutuksessa keskitytään. (Laine ym. 2010, 145; Miller & Törrönen 2010, 77 – 79.) Myös Linnakangas ym. (2013) painottavat, että lapsen tulisi olla iälleen sopivalla tavalla mukana kuntoutuksen eri vaiheissa omine toiveineen, mahdollisuuksineen ja päämäärineen, koska se on tärkeää lapsen osallisuuden ja kuntoutukseen sitoutumisen kannalta (Linnakangas ym. 2013, 309).

3.3 Arkisuuntautunut työskentely

Suurin osa sosiaalialan asiakastyöstä liittyy paitsi hoiva- ja huolenpitotyöhön myös yksilön arkielämän rutiineista selviytymisen tukemiseen. Hyvää arkielämää määrittelee yksilö itse sekä hänen läheisensä. Arkisuuntautuneen työskentelyn mahdollisuudet kumpuavat aina perheen arjesta sekä asiakkaan omasta tiedosta ja kokemuksista ja näiden kunnioittamisesta. Lisäksi yhteisöt, joihin yksilö liittyy ja myös yhteiskuntamme normit ja instituutiot osaltaan määrittelevät, millaista hyvän arjen tulisi olla. Ulkopuolista apua arkielämän sujuvoittamisen turvaamiseksi tarvitaan silloin, kun yksilön tai perheen voimavarat eivät yksin riitä arkielämän rutiineista selviämiseen. (Hovi-Pulsa 2008, 115; Rusi 2010, 140.)

Arkilähtöinen sosiaalipedagogiikka, johon myös arkisuuntautunut sosiaalialan työ pohjautuu, on lähtöisin Saksasta. Hovi-Pulsan (2008, 120) mukaan tunnetuin suuntauksen kehittäjä oli Hans Thiersch, joka määritteli arkeen suuntautumisen tarkoittavan ihmisten luonnollisen elämäntavan ja sosiaalisten suhteiden kunnioittamista. Thierschin mukaan kaikilla ihmisillä on arki ja arki koskettaa kaikkia arvoasemasta riippumatta. Ihmiset kohtaavat arjessaan moninaisia ongelmia ja vaatimuksia, joista on selviydyttävä. Thiersch näkee, että keskustelu arjesta suuntaa huomion yleisiin arjen vaikeuksiin, erityisesti niihin, jotka ovat vaikeasti havaittavissa ja huomaamattomia. Puhe arjesta sisältää usein oletuksen, että jokainen ihminen on kyvykäs omassa arjessaan ja pätevä selviytymään arjen vaatimuksistaan. (Hovi-Pulsa 2008, 120; Mäkiranta 2008, 50.)

Kun lastensuojelussa tehdään työtä perheiden kanssa, on lähtökohtana aina konkreettinen arkielämä. Päämääränä on perheen parempi arki ja sen mahdollisuuksien tiedostaminen. Voidaan sanoa, että perhetyö on eräänlaista perheen arjen struktuurin ylläpityötä, jossa perheen jäsenten elämänhallintaa tuetaan ja vahvistetaan. Perhetyön keinoin pyritään vastaamaan kaikenlaisiin arjen ongelmiin, suuriin ja pieniin. On myös tärkeä huomata, että tavoitteellista työtä perheiden kanssa ei ole mahdollista tehdä, ellei tunne perheen arkea. Perheen sosiaalisen todellisuuden oppii tuntemaan vain perheen arjessa työskentelemällä. Työntekijällä tulee olla herkkyyttä nähdä perheen arjen sisälle ja huomioida perheen oma erityinen elämäntilanne. Perheen arki on hahmotettava kokonaisvaltaisesti ja perheessä työskentelevän ammattilaisen tulisi saada perheenjäsenet itse näkemään oman arkensa kokonaisuus ja ennen kaikkea omat roolinsa arjessa. Perheiden kanssa työskentelyssä vaaditaan aitoa ymmärrystä perheen omaa sisäistä perhekulttuuria kohtaan ja siinä pitää ottaa huomioon perheen suhde muihin ulkopuolisiin tahoihin, kuten läheisiin, sukulaisiin tai viranomaisiin. (Hovi-Pulsa 2008, 120 – 122.)

Myös lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa on vahvasti läsnä ajatus perheen arjen pulmien korjaamisesta. Kuntoutus ja kuntoutuminen siirtyvät koko ajan lähemmäs perheiden arkea ja arjen toimintaympäristöjä. Nykyään ajatellaan, että tuki arkisessa toimintaympäristössä on yksi kuntoutumisen mahdollistaja. Perhekuntoutukseen tullaan, kun perheen arkielämän vaikeudet ovat jatkuneet pitkään ja kärjistyneet. Usein perheen haasteet arjen sujumisessa ovat niin laajoja ja monisyisiä, että ne vaarantavat lapsen oikeuksien toteutumisen ja lapsen tarpeisiin vastaaminen arjen näkökulmasta on heikkoa. Perhekuntoutus edellyttää lähettävän tahon ja kuntoutustyöntekijöiden suhteellisen vahvaa luottamusta vanhempien huolenpitokykyyn ja voimavaroihin. Perhekuntoutuksesta hyötyvät parhaiten perheet, joilla käsitys omista haasteista on jo selkiytymässä ja työskentelyssä voidaan keskittyä vahvistamaan jo alkanutta oikeansuuntaista kehitystä. Perhekuntoutuksen taustalla on odotus, että työskentelyn tulokset ja vaikutukset siirtyvät perheen arkeen ja arjen konkreettisiin toimintoihin. Perhekuntoutus on myös perheiden ja työntekijöiden yhteistyötä, missä vahvistetaan arjessa tapahtuvaa osallistumista. (Hurtig 2010, 242 – 245; Pärnä 2010, 42 – 43.)

Vaikka kuntouttavassa työskentelyssä on tavoitteena vahvistaa vanhempien ja lasten omia voimavaroja ja arjen selviytymiskeinoja, on perhekuntoutuksessa silti mahdollisuus tarjota asiakasperheille aivan konkreettista arjen apua. Joissakin tilanteissa voi olla perusteltua auttaa vanhempia arjen tiukoissa paikoissa myös puolesta tekemällä. Konk-

reettinen apu voi osaltaan vahvistaa perheiden sitoutumista kuntoutumiseensa, kun vanhemmat kokevat saavansa avun heille tärkeisiin asioihin. Puolesta tekemisestä on myös luontevaa siirtyä yhdessä tekemiseen. Näin konkreettinen auttaminen tulee osaksi perhekuntoutuksen ohjauksellista työskentelyä, jossa toiminnallisin ja mallintavin menetelmin tuetaan perheen arjen taitoja. Arjen toimintojen tekeminen yhdessä tarjoaa perheille oppimisen mahdollisuuksia ja mallintaa arkea. Parhaimmillaan perheen omat voimavarat vahvistuvat ja perhe omaksuu uusia arjessa käyttökelpoisia toimintatapoja. Arjen ongelmat voivat perhekuntoutuksessa olla konkreettisen auttamisen teemoja ja usein käytännön asiakastyössä autetaan perheitä hyvin konkreettisesti ja jopa kädestä pitäen. (Alatalo ym. 2017, 46 – 47.)

4 TUTKIMUSTYÖN TOTEUTUS

Tutkimustyömme eteni suunnitelmallisesti vaihe vaiheelta. Tässä luvussa kerromme tutkimustyön toteutuksesta esittelemällä ensin työn tarkoituksen, tavoitteen ja tutkimuskysymykset, minkä jälkeen tarkastelemme valitsemamme tutkimusmenetelmän pääperiaatteita. Sen jälkeen esittelemme aineiston keräämisen kulun ja haastateltavat. Lopuksi kuvaamme vielä aineiston analysointitapaa ja selvennämme valitsemamme sisällönanalyysin työvaiheita.

4.1 Tutkimustyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimustyön tarkoituksena oli saada selville Perhekuntoutusyksikkö Polussa käytettävän tavoitelomakkeen hyötyjä ja selvittää, miten tavoitelomake tukee yksikössä tehtävän kuntouttavan työn suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Työn tavoitteena oli, että saadun tiedon avulla voidaan kehittää tavoitelomaketta ja työskentelyä perhekuntoutuksessa. Koska kummallakaan tutkimustyön tekijällä ei ollut aikaisempaa kokemusta tai tietoa tavoitelomakkeesta tai sen käytöstä, halusimme selvittää myös ohjaajien työnkuvaa ja työskentelytapoja tavoitelomakkeeseen liittyen. Toteutimme tutkimustyön teemahaastatteluina haastatteleamalla kuutta Perhekuntoutusyksikkö Polun ohjaajaa.

Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat:

Miten ohjaaja käyttää tavoitelomaketta työssään Perhekuntoutusyksikkö Polussa?

Miten tavoitelomake tukee yksikössä tehtävän kuntouttavan työn suunnittelua, toteutusta ja arviointia?

Miten tavoitelomaketta tai sen käyttöä voisi kehittää?

4.2 Aineiston keruu ja haastateltavat

Toteutimme tutkimustyön kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, jossa tutkimusaineiston koolla ei ole väliä, vaan se valitaan sen laadun perusteella. Laadullisella tutkimuksella ei ole tavoitteena pyrkiä yleistettävyyteen samalla tavalla kuten määrällisellä tutkimuksella, vaan tutkimusaineiston on tarkoitus auttaa ymmärtämään tutkittua asiaa tai ilmiötä, ja auttaa muodostamaan siitä teoreettisesti mielekäs tulkinta. Laadullisella tutkimuksella voidaankin luoda mahdollisuus ajatella toisin, joko kyseenalaistamalla vanhoja ajatusmalleja tai selittämällä ilmiötä ymmärrettäväksi. (Vilkkä 2005, 97 – 100.) Toteutimme työn laadullisena tutkimuksena, koska tutkimus keskittyi vain yhden perhekuntoutusyksikön työntekijöiden kokemuksiin. Kyse ei tällöin ollut määrällisesti laajasta tutkimuksesta, jolla olisimme pyrkineet yleistettävyyteen, vaan tarkoituksemme oli tutkia ja kehittää yhden tietyn yksikön työskentelyä ja siinä käytettävää tavoitelomaketta.

Yksi yleisimmistä tavoista kerätä tutkimusaineisto laadullisessa tutkimuksessa on haastattelu. Eri tutkimushaastattelumuotoja ovat avoin haastattelu eli syvähaastattelu, loma-kehaastattelu ja teemahaastattelu, joiden ero perustuu haastattelun pohjana olevan kyselyn ja tutkimuksen toteutuksen strukturoinnin asteeseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86 – 87.) Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu etenee keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Tärkeintä haastattelun aikana ei ole teemojen käsittelyjärjestys, vaan että vastaaja voi antaa oman kuvauksensa jokaisesta teema-alueesta. Se, esitetäänkö kaikille haastateltaville kaikki suunnitellut kysymykset ja esitetäänkö ne tietyssä ja samassa järjestyksessä, on tutkijoiden päätettävissä. Teemahaastattelun aikana haastateltavien vastauksiin perustuen voidaan kysymyksiä tarkentaa tai syventää, mikä on yksi menetelmän eduista. Lisäksi etuna haastattelussa on sen joustavuus, koska haastattelijalla on mahdollisuus oikaista väärinkäsityksiä, toistaa kysymys, selventää käyttämiään sanamuotoja ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. (Vilkkä 2005, 101 – 102; Tuomi & Sarajärvi 2018, 85 – 88.)

Valitsimme tutkimusaineiston keräämistavaksi teemahaastattelun, koska se mahdollisti haastatteluissa sen, että pystyimme vapaasti muokkaamaan kysymyksiä haastateltavan vastauksien ja tilanteen mukaan haastattelun edetessä. Tällä tavoin halusimme varmistaa, että saamme kohdennettua kysymykset oikein ja saamme haastatteluista vastauksia, jotka ovat suhteessa tutkimuksen tarkoituksiin. Teemahaastattelu osoittautui menetelmänä tarkoituksenmukaiseksi myös siksi, koska haastateltavien joukko oli melko pieni.

Päätimme toteuttaa haastattelut yksilöhaastatteluina, koska halusimme saada selville nimenomaan jokaisen ohjaajan omat tavat käyttää tavoitelomaketta sekä näkemykset lomakkeen hyödystä ja kehittämismahdollisuuksista. Toinen vaihtoehto menetelmäksi olisi ollut haastateltaville toteutettava ryhmähaastattelu, mutta koimme, että silloin haastattelusta saatu aineisto olisi voinut helposti jäädä yksilöhaastatteluista saatavaa aineistoa suppeammaksi ja tuoda esille vain osan työyhteisön ajatukset ja näkemykset. Ryhmähaastattelussa on kuitenkin vaarana se, etteivät kaikki pääse tai pysty tuomaan ryhmässä esille tasapuolisesti ja rehellisesti omia ajatuksiaan ja näkemyksiään.

Haastateltaviksi valitsimme Perhekuntoutusyksikkö Polussa työskentelevät kuusi ohjaajaa. Yksikössä työskentelee yhteensä seitsemän ohjaajaa, mutta yksi heistä oli aloittanut työnsä vasta hieman ennen tutkimustyömme aloitusta. Teimme toimeksiantajan kanssa yhdessä päätöksen rajata kyseinen työntekijä pois haastateltavista, koska hänellä ei ollut juurikaan vielä kokemusta tavoitelomakkeesta ja sen käytöstä. Muuten haastateltavia ei rajattu enempää, vaan haastattelimme kaikki yksikössä ohjaaja-nimikkeellä työskentelevät henkilöt heidän koulutuksestaan riippumatta. Haastateltavat olivat yhtä sosiaalikasvattajaa lukuun ottamatta koulutukseltaan sosionomeja. Kaikki haastateltavat olivat naisia, heidän keski-ikänsä oli 35 vuotta ja työkokemusta sosiaalialalta heillä oli keskimäärin 10 vuotta. Ennen haastatteluiden aloittamista haimme tutkimusluvan Turun kaupungilta.

Teemoja haastattelullemme valikoitui tutkimuskysymysten mukaisesti kolme:

1. Tavoitelomakkeen käyttö
2. Tavoitelomakkeen hyöty
3. Tavoitelomakkeen kehittäminen

Ensimmäisen teeman avulla oli tarkoitus selvittää, miten ohjaajat käyttävät tavoitelomaketta työssään. Lisäksi oli tarkoitus tuoda esille tämän tutkimustyön lukijoille lisätietoa tavoitelomakkeesta, koska emme pystyneet asiaa tietoperustassa avaamaan tavoitelomakkeen ainutlaatuisuuden vuoksi. Se on kuitenkin vain yhden sosiaalialan yksikön luoma työkalu perhekuntoutustyössä käytettäväksi, joten varsinaista kirjallista lähdemateriaalia lomakkeeseen liittyen ei ole saatavilla.

Toisen teeman avulla oli tarkoitus selvittää tavoitelomakkeen ja yleisesti tavoitteellisen ja suunnitelmallisen työskentelyn hyötyjä perhekuntoutustyössä. Toiseen teemaan sisältyvillä kysymyksillä oli tarkoitus ennen kaikkea saada selville tietoa, josta voisivat hyötyä muutkin sosiaalialan toimijat.

Kolmannen teeman avulla oli tarkoitus kerätä tavoitelomakkeeseen liittyen kehittämisehdotuksia, joita Perhekuntoutusyksikkö Polun työyhteisö voisi hyödyntää ja näin mahdollisesti kehittää lomaketta tulevaisuudessa. Lisäksi nämä kehittämisehdotukset saattavat toimia ideoina tuleville kehittämistöille.

Laadullisen tutkimuksen haastattelussa tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta, jolloin on suositeltavaa ja perusteltua lähettää aiheet tai haastattelukysymykset haastateltaville etukäteen. Se, että haastateltavat pystyvät tutustumaan aiheeseen, teemoihin tai kysymyksiin etukäteen, lisää myös haastattelun onnistumista. Harvemmin ihmiset myöskään lupautuvat haastateltaviksi, jos he eivät tiedä mistä on kyse. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85 – 86.) Tässä tutkimustyössä lähetimme haastateltaville etukäteen tutkimustyömme aiheen, teemahaastattelun teemat sekä tutkimuskysymykset.

Tutkimusaineiston keräsimme kesän 2018 aikana. Haastatteluajat sovimme haastateltavien kanssa sähköpostitse. Lähetimme heille listan meille sopivista haastatteluajoista, joista he saivat valita itselleen sopivimman. Varasimme yhteen haastatteluun aikaa aina 60 minuuttia, jotta saisimme varmasti suorittaa haastattelun rauhassa ilman kiirettä ja meille jäisi myös aikaa keskusteluille sekä haastateltavan että toistemme kanssa. Haastattelut suoritimme Perhekuntoutusyksikkö Polun tiloissa, joista haastateltavat ohjaajat varasivat ystävällisesti pyynnöstämme aina jonkin tilan haastattelua varten. Tällä tavalla varmistimme sen, että haastattelut toteutuivat rauhallisessa ympäristössä. Nauhoitimme kaikki haastattelut.

4.3 Aineiston analysointi

Nauhoitetut haastattelut muutamme tekstimuotoon eli litteroimme ne. Litteroinnin tarkoituksena on helpottaa tutkimusaineiston analysointia, lisätä vuoropuhelua tutkijan ja tutkimusaineiston välillä ja mahdollistaa tutkimusaineiston tutkiminen (Vilkkä 2005, 115). Tutkimuskysymys ja analyysitapa määräävät litteroinnin tarkkuustason. Tutkijan tulee määritellä, onko tutkimuskohteena puheen ilmisältö vai implisiittisemmät piirteet, eli kuvataanko litteroidussa tekstissä myös puheen muita kuin sanallisia piirteitä, kuten sanojen katkeamista, puheen painotuksia, naurahduksia, taukoja, äänen korotuksia ja niin

edelleen. (Hyvärinen ym. 2017, 427 – 431.) Tässä tutkimustyössä litteroimme haastattelut kokonaan sanasta sanaan, mutta vain puheen sanallisin piirtein. Haastateltavien eleiden tai muiden ei-sanallisten piirteiden kuvaaminen litteroinnissa ei ollut tämän tutkimuksen kannalta oleellista.

Litteroinnin jälkeen teimme varsinaisen aineiston analysoinnin noudattaen sisällönanalyysia, jonka avulla pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti. Jotta aineistosta voitaisiin tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä, tulee aineistoon luoda ensin selkeyttä analyysin avulla. Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa joko aineistolähtöisenä, teorialähtöisenä tai teoriaohjaavana riippuen tutkimuksesta ja siitä, mitä tutkittavasta ilmiöstä tiedetään jo ennestään. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117 – 119.) Tässä tutkimustyössä käytimme teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jossa aineisto ensin pelkistetään eli redusoidaan, sitten ryhmitellään eri luokkiin eli klusteroidaan ja lopuksi liitetään jo valmiina oleviin, tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyihin teoreettisiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122 – 133.)

Aineiston pelkistämisen tarkoituksena on karsia aineistosta pois kaikki epäolennainen. Ennen analysoinnin aloittamista tulee kuitenkin määritellä analyysiyksikkö, joka voi olla yksittäinen sana, lause, lausuma tai ajatuskokonaisuus. Tutkimustehtävä ja aineiston laatu ohjaavat analyysiyksikön määrittämistä. Tämän jälkeen tutkimusaineistosta etsitään analyysiyksiköiden avulla tutkimuksen kannalta olennaiset asiat, joita kutsutaan alkuperäisilmauksiksi. Nämä löydetyt alkuperäisilmaukset muutetaan pelkistetyiksi ilmauksiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122 – 124.) Pelkistämisvaiheessa etsimme litteroidusta aineistosta tutkimustehtävää kuvaavia ilmaisuja, joista alleviivasimme aina samaa kuvaavat ilmaisut samanvärisellä kynällä. Tämän jälkeen pelkistimme nämä alleviivatut alkuperäisilmaisut.

Aineiston ryhmittelyvaiheessa alkuperäisilmaukset käydään läpi tarkasti ja etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Tämän jälkeen samaa tarkoittavat ilmaukset ryhmitellään eri luokiksi, joista muodostuvat alaluokat. Lopuksi alaluokat nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124.) Ryhmittelyvaiheessa listasimme pelkistetyt ilmaukset aina niitä kuvaavan tutkimustehtävän alle. Lopuksi ryhmittelimme samaa ilmiötä kuvaavat pelkistetyt ilmaukset alaluokiksi ja nimesimme ne. Esittelemme tutkimustyömme tulokset seuraavassa luvussa teema-alueittain alaluokka kerrallaan.

5 TUTKIMUSTYÖN TULOKSET

Esitämme tutkimustyön tulokset seuraavissa alaluvuissa teema-alueiden mukaisessa järjestyksessä. Ensimmäiseksi perehdymme siihen, miten Perhekuntoutusyksikkö Polun ohjaajat käyttävät tavoitelomaketta työssään ja millaisia käytäntöjä heillä on siihen liittyen. Seuraavaksi syvennymme tavoitelomakkeen hyötyihin ja lopuksi sen kehittämiseen. Sisennetyt kursiivilla merkityt tekstiosat tuloksista kerrottaessa ovat suoria lainauksia litteroiduista haastatteluista ja tekstiosan lopussa oleva merkintä (H1 – H6) on haastateltavan tunnistetieto.

5.1 Tavoitelomakkeen käyttö

Tämä teema-alue käsitteli tavoitelomakkeen käyttöä ja jakautui seuraaviin alaluokkiin: aikataulutus, käyttötilanne, ohjaajan rooli ja perehdytys.

Aikataulutuksessa oli kyse siitä, miten tavoitelomakkeen kanssa työskentely aikataulutetaan perheen viikko-ohjelmaan. Haastateltavat kertoivat työskentelevänsä pareittain perheissä ja käyttävänsä tavoitelomaketta aina yhdessä asiakasperheiden kanssa perheasuntokäynneillä joka viikko. Maanantaisin ohjaajat käyvät asiakasperheiden kanssa läpi edellisviikon tavoitteen ja sen, miten siinä on onnistuttu. Jos tavoitteeseen on päästy, muodostavat ohjaajat perheen kanssa uuden viikkotavoitteen tai vaihtoehtoisesti jatkavat vielä edellisviikon tavoitteen työstämistä.

Käyttötilanteeseen liittyen haastateltavat kuvasivat tavoitelomakkeen kanssa työskentelyä rauhalliseksi keskustelutilanteeksi, jossa käydään läpi perheen sen hetkistä tilannetta. Keskusteluun osallistuu haastateltavien mukaan yleensä perheen vanhemmat sekä toisinaan lapsi tilanteen ja ikätasonsa mukaan. Haastateltavien mukaan perheelle voidaan muodostaa koko perheen yhteinen viikkotavoite tai vaihtoehtoisesti esimerkiksi lapselle ja vanhemmille omat tavoitteensa.

”tilanne on vähän vaihteleva et joskus on pelkästään äiti siinä joskus on lapsi - - lapsen kanssakin ollaan tehty näitä tai pyydetty yhdes heiltä niinku lapselle omat tavotteet ja äidille vanhemmille ja koko perheelle” (H3)

Kaikilla haastateltavilla oli samankaltaisia ajatuksia omasta roolistaan tavoitelomakkeen käyttötilanteessa. Ohjaajat kokivat, että heidän tehtävänsä keskustelussa on ohjaajana herätellä ja auttaa asiakasperhettä tunnistamaan haasteitaan. Perheen haasteiden pohjalta ohjaajat ja perhe pyrkivät muodostamaan pieniä ja konkreettisia viikkotavoitteita. Haastateltavista suurin osa kuitenkin koki, että perheiden on haastavaa tunnistaa omia muutostarpeitaan ja muodostaa niistä tavoitteita. Ohjaajien pitää kokemansa mukaan johdatella tilannetta melko paljon ja antaa ehdotuksia perheille mahdollisista tulevista tavoitteista. Nämä ehdotukset ovat ohjaajien mukaan usein perheen kanssa työskentelevän työryhmän havaintoja siitä, millaisia haasteita ja muutostarpeita perheillä on.

”kyllähän meillä usein on tavallaan vahva näkökulma et mihin suuntaan nyt pitäis niiden tavoitteiden kaa mennä” (H6)

”ohjaaja on enemmän vetovastuussa - - vähän tarjoo niit erilaisii vaihtoehtoi et mitkä ne tavoitteet vois olla” (H5)

Tavallisesti tavoitelomaketta täyttää jompikumpi ohjaajista, mutta yksi haastateltava mainitsi, että joskus hänen käynneillään esimerkiksi perheen äiti saattaa toimia kirjurina. Tavoitelomaketta täytetään kaksi kappaletta, joista toinen jää ohjaajille ja toinen perheelle. Perhe säilyttää tavoitelomaketta yleensä jossain näkyvällä paikalla kuten jääkaapin ovesa.

Perehdytykseen liittyen haastatteluista kävi ilmi, että ohjaajat eivät ole saaneet yhteisestä perehdytystä tavoitelomakkeen käyttöön, vaan kukin on omaksunut sen käytön eri tavoin. Puolet haastateltavista kertoi, että varsinaista perehdytystä ei ole ollut lainkaan, vaan tavoitelomakkeen käyttö on opittu toisen työntekijän mallia seuraamalla. Tämmäntyyppinen esimerkistä oppiminen korostui enemmistössä haastatteluista ja se myös koettiin toimivaksi ja riittäväksi tavaksi oppia käyttämään lomaketta.

”mä oon ollu tietenki siin niinkö toisena ihmisenä mukana ku toinen [ohjaaja] on tehny sen eli oppinu periaattees vähän niinku mallista” (H4)

Ainoastaan yksi haastateltavista koki, että ei ole saanut minkäänlaista perehdytystä tavoitelomakkeen käyttöön, vaikka sitä olisi tarvinnut. Ilman perehdytystä jäänyt ohjaaja koki, että tavoitelomakkeen käyttö oli aluksi kankeaa ja tuntui vaikealta. Perehdytyksen puuttumista haastateltava kertoi kuitenkin kompensoineensa itsenäisellä tutustumisella lomakkeeseen ja opettelemalla apukysymyksiä, joita lomakkeen työntekijäversioon on tavoitteenasettelun helpottamiseksi laadittu. Kaksi haastateltavista kertoi, että ovat itse

olleet mukana laatimassa ja kehittämässä lomaketta, joten perehdytystä ei näin ollen ole tarvittu.

Yhteenvetona voimme sanoa, että haastatteluiden perusteella ohjaajien tapa käyttää lomaketta on läpi työyhteisön samankaltainen. Lomaketta käytetään kotikäynnillä keskustellen ja pohtien, ja ohjaaja tukee perhettä tavoitteenasettelussa kulloisenkin tarpeen mukaan, jotta tavoitteet ylipäätään saadaan määriteltyä, vaikka vanhempi kokisikin sen haastavaksi. Kaikkien haastateltavien mielestä ohjaajan tehtävä on auttaa haasteiden tunnistamisessa, ja samanaikaisesti silti vahvistaa perheen omaa roolia tavoitteenasettelussa. Erot käytännöissä käyttää lomaketta olivat melko pieniä, esimerkiksi kuka tilanteessa toimii kirjurina, asiakas vai ohjaaja.

5.2 Tavoitelomakkeen hyöty

Tämä teema-alue käsitteli tavoitelomakkeen hyötyä ja jakautui viiteen eri alaluokkaan. Alaluokat olivat yleinen hyöty, asiakkaan osallisuus, sosiaalityöntekijän toimeksianto, ohjaajien arjen työkalu ja asiakaspalaute.

Tavoitelomakkeen yleisestä hyödystä kysyttäessä kaikki haastateltavat toivat esiin, että tavoitelomake tuo konkreettisesti näkyviin lastensuojelutyön tavoitteellisuuden ja vaikuttavuuden.

”minkä takii sitä [tavoitelomaketta] lähdettiin tekemään ni mietittiin sitä lastensuojelun tavoitteellisuutta ja sit ehkä sitä just vaikuttavuutta ja et miten me saatais se näkyviin siel arjessa - - miten me saatais siel ihan arkitasolla näkyviin sitä et mitä tehdään miksi tehdään ja mitä se vaikuttaa” (H5)

”se [tavoitelomake] autto mua niinku hahmottamaan että missä se perhe tarvitsee niinku konkreettista tukea” (H2)

Heidän mielestään tavoitelomake lähentää asiakasta ja työntekijöitä sekä mahdollistaa perheelle onnistumisen kokemuksia ja herättää toivoa. Yhtenä tärkeänä hyötynä haastateltavat mainitsivat sen, että tavoitelomaketta käytettäessä ohjaajat ja perhe keskittyvät puhumaan konkreettisista asioista. Näistä konkreettisista pienistäkin asioista alkaa ohjaajien mukaan koostua perheille toivoa, jopa silloin, kun perhe kokee tilanteensa olevan täysin toivoton.

Asiakkaiden osallisuuteen liittyen kaikki haastateltavat kokivat, että tavoitelomake vahvistaa asiakkaiden toimijuutta. Asiakasperheen mukana olo tavoitelomakkeen täyttämässä sekä perheen mahdollisuus muodostaa itse omia viikkotavoitteitaan mahdollistaa ja lisää asiakkaiden osallisuutta. Haastateltavien mukaan osallisuuden mahdollistaminen taas saa asiakkaat sitoutumaan paremmin työskentelyyn.

”kyl se täytyy siit asiakkaast sillee olla lähtösin koska hän ei pysty kyl sitoutumaan sellasiin tavoitteisiin mitä hän ei itse koe tärkeiks” (H4)

Yksi haastateltavista toi myös esille tärkeänä hyötynä sen, että tavoitelomakkeen käyttö kehittää asiakkaiden omia reflektio- ja itsearviointitaitoja. Tavoitelomaketta käyttämällä vanhemmat oppivat itsekkin arvioimaan kuntoutustyön vaikuttavuutta ja ennen kaikkea suuntamaan katsetta tulevaisuuteen.

”asiakas jotenki itse ehkä oppii arvioimaan ja miettii et mis nyt mennään ja mitä kohti ja pitäääks viel mitä muutoksii tulla” (H1)

Sosiaalityöntekijän antama toimeksianto kytkeytyi jokaisen haastateltavan mielestä tavoitelomakkeeseen ja sen käyttöön. Ohjaajien mielipide oli, että sosiaalityöntekijästä lähtöisin oleva kokonaisvaltaisempi ja abstraktimpi tavoite on aina tavoitelomakkeeseen kulloinkin kirjattujen viikkotavoitteiden taustalla, mutta viikkotavoitteet nousevat silti enempi asiakkaan arjesta. Yhden haastateltavan näkemys oli, että viikkotavoite kytkeytyy sitä tiukemmin toimeksiantoon, mitä enemmän ohjaajat ovat olleet tavoitteen muodostamisessa mukana. Toisinaan taas viikkotavoitteet ovat selkeämmin asiakkaan omia ja lähtöisin esimerkiksi tavoitteenasettelua edeltävän viikonlopun kokemuksista, jolloin kytkös sosiaalityöntekijän toimeksiantoon jää väljemmäksi.

”kytkeytyy sillä tavalla että se on varmaan ne pienet palaset millä konkretisoidaan sitä toimeksiantoo” (H6)

Tavoitelomake oli kaikkien haastateltujen ohjaajien mielestä merkittävä apu työskentelyssä käytännön tasolla eli toimiva arjen työkalu. Tavoitelomake ohjaa työskentelyn painopistettä oikeaan suuntaan ja auttaa ohjaajia keskittymään oikeisiin asioihin kunkin perheen kanssa. Viikkotavoitteet vievät pienin konkreettisin askelin perhettä kohti suurempaa muutosta. Lomakkeelle kirjatut viikkotavoitteet myös mahdollistavat sen, että jokaisen ohjaajan on mahdollista pysyä ajan tasalla kaikkien perheiden haasteista, vaikka perhe olisi muuten ohjaajalle vieraampi tai ohjaaja olisi uusi työssään.

”tää [tavoitelomake] on se niinku se ohjenuora et miten toimitaan sitte ku ei voi olla koko ajan perillä kaikkien perheitten kaikist asioista ni on ainaki joku et mä tiedän et mitä mä teen siellä” (H3)

Suurin osa haastateltavista koki sen myös merkittäväksi, että asiakasperheet ovat ylipäätään tottuneita lomakkeeseen ja sen viikoittaiseen käyttöön ja näin ymmärtävät, että arjen työskentely määräytyy pitkälti näiden tavoitteiden pohjalta. Lisäksi tavoitelomake oli ohjaajien mielestä hyvä työkalu myös kuntoutustyön arvioinnissa, koska se tekee arvioinnin näkyväksi ja sen avulla on hyvä herättää keskustelua.

Varsinaista asiakaspalautetta haastateltavat eivät kertomansa mukaan ole tavoitelomakkeesta saaneet. Ohjaajat kokivat kuitenkin saavansa palautetta asiakkailta esimerkiksi heidän suhtautumisestaan lomakkeeseen ja sen kanssa työskentelyyn. Ohjaajien mukaan suhtautuminen on ollut pääosin positiivista tai neutraalia eikä yksikään asiakas ole ainakaan kieltäytynyt käyttämästä tavoitelomaketta kuntoutuksensa tukena. Osa asiakkaista kokee tavoitelomakkeen käytön työskentelyä selkeyttävänä tekijänä, kun taas osalle tavoitteiden muodostaminen ja asettaminen on hyvinkin haastavaa. Ohjaajien kokemuksen perusteella osa asiakkaista myös toivoo toisinaan pidemmän aikavälin tavoitteita ja kokee, että tavoitelomaketta voitaisiin käydä läpi harvemmin kuin viikoittain.

”ainaki osa [asiakkaista] sanos joskus et tavallaan et taasko tehdään - - tietty se viikko on aika lyhyt aika” (H1)

Tiivistetyksi tavoitelomakkeen hyötyjä käsittelevästä teemasta voimme todeta, että tavoitelomakkeen hyödyt ovat jokaiselle haastateltavalle ilmeiset. Kaikki ohjaajat kokivat tavoitelomakkeen hyödylliseksi ja tavoitelomakkeen koettiin tuovan perhekuntoutustyöhön kaivattua konkretiaa ja vahvistavan asiakkaan osallisuutta. Myös sosiaalityöntekijän toimeksianto on haastateltavien mukaan sopivasti viikkotavoitteiden taustalla. Toimeksianto ja viikkotavoitteet kytkeytyvät toisiinsa riittävästi ja useimmiten viikkotavoitteet asetuvat laajemmin toimeksiannossa määritellyn tavoitteen alle. Toisin kuin toimeksianto, on tavoitelomake hyvä työkalu arjen työskentelyssä ja osaltaan myös mahdollistaa eri ohjaajien tilanteen tasalla pysymisen kunkin perheen kohdalla.

5.3 Tavoitelomakkeen kehittäminen

Tämä teema-alue käsitteli tavoitelomakkeen kehittämistä ja jakautui kolmeen eri alaluokkaan. Alaluokat nimettiin seuraavasti: käyttö, sisältö ja muut toiveet.

Puolet haastateltavista toi käyttöön liittyen esille toiveen, että tavoitelomakkeen käyttöön sitouduttaisiin työyhteisössä paremmin. Ohjaajat peräänkuuluttivat säännöllisyyttä ja johdonmukaisuutta ja sitä, että jokaisella ohjaajalla olisi tavoitelomakkeen käytössä samantyyppiset työskentelytavat.

“me voitais viel vahvemmin muistaa tehdä se aina silloin maanantaina et ehkä siin on ollu mejän sitä niinku heikkoutta et me ei olla aina ihan muis-tettu - - semmonen et se ois niinku säännöllistä ja se käytäis aina varmasti maanantaisin läpi asiakkaan kanssa” (H5)

Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että tavoitteenasettelussa ja tavoitelomakkeen täytössä olisi hyvä, jos perheen vastuuhjaaja olisi aina mukana ja että vain vastuuhjaaja täyttäisi kyseisen perheen lomakkeita. Käyttöä ajatellen yhden haastateltavan toive oli myös siirtää asiakkaalle tilanteessa enemmän vastuuta, esimerkiksi niin, että asiakkaan olisi etukäteen pitänyt miettiä tavoitteita tai että asiakas voisi itse toimia tavoitteiden kirjaajana paperille.

“semmost vois ajatella et antaiski sen jo etukäteen mietittäväks ja sit he täyttäis sen paperilla” (H5)

“mun mielestä vastuuhjaajan pitäis käyttää tavotelomaketta” (H6)

Alaluokassa liittyen tavoitelomakkeen sisältöön toivottiin sellaisia muutoksia, jotka auttaisivat ohjaajia paremmin muistamaan perheen laajemmat tavoitteet eikä vain konkreettisia viikkotavoitteita. Kaksi haastateltavista toivoi, että tavoitelomakkeessa olisi jollakin tapaa näkyvissä sosiaalityöntekijän toimeksiannossa määrittelemät kokonaisvaltaisemat tavoitteet, jotta ne pysyisivät paremmin niin perheen kuin ohjaajienkin mielessä. Ehdotus oli, että sosiaalityöntekijältä lähtöisin olevat tavoitteet voisivat olla lyhyesti kirjattuna lomakkeelle näkyviin tai kulkea liitteenä mukana.

”olis niinku ehkä jonkunmoinen semmonen mis olis ne suuret tavoitteet näkyvillä” (H3)

Suurin osa haastateltavista myös koki tavoitelomakkeella olevan arviointityökalun liian suppeaksi ja toivoivat jonkinlaista laajempaa arviointitapaa, jotta saataisiin aikaan myös enemmän keskustelua työntekijän ja asiakkaan välille.

”nyt se [arviointiasteikko] on köykänen et jotenki et jos sitä sais jotenki jollain tavalla vahvistettua - - siihen arviointipuoleen ni siihen mä toivoisin ehkä eniten muutosta” (H1)

Muihin toiveisiin liittyen haasteltavat toivoivat tavoitelomakkeeseen jonkinlaista koontia perhekuntoutuksen aiemmista viikkotavoitteista, jotta jo saavutetut tavoitteet eivät unohduisi, kun aletaan työstää uutta tavoitetta. Ohjaajista useammalla oli se kokemus, että aikaisemmat viikkotavoitteet eivät pysy perheen mielessä riittävän hyvin.

”miten esimerkiksi ne vanhat jo toteutuneet viikkotavoitteet voidaan aina pitää tasasin väliajoin mielessä et hei teillähän oli tää tavoite et onks se vieläki pysynyt” (H2)

Ohjaajat pohtivat, voitaisiinko tavoitelomakkeen sisältöä laajentamalla vastata tähän haasteeseen ja sen myötä lomaketta tukena käyttäen ohjaajan olisi helpompi palata perheen kanssa jo aiemmin työstettyihin viikkotavoitteisiin. Yksi haastateltavista ehdotti, että tavoitelomakkeesta voitaisiin kerätä myös asiakaspalautetta ja palautteen avulla kehittää lomaketta.

Yhteenvedon kehittämissuhteista voimme todeta, että suurilta osin ohjaajat ovat tyytyväisiä tavoitelomakkeeseen. Lomakkeen ulkoasuun ei kenelläkään ohjaajista ollut esittää muutostarpeita. Kehittämisen kohteet liittyivät eniten arviointiin, sillä se on monen mielestä liian suppeasti lomakkeella. Lisäksi moni toivoi jokaisen ohjaajan työyhteisössä, itsensä mukaan lukien, kiinnostavan entistä enemmän huomiota siihen, että lomaketta täytettäisiin säännöllisesti aina maanantaisin ja unohdukset tehdä tavoitteet vähenisivät.

6 POHDINTA

Tässä tutkimustyömme raportin päättävässä luvussa pohdimme tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta sekä tarkastelemme tuloksia teema-alueittain peilaten niitä samalla myös tietoperustaan. Viimeisessä alaluvussa kuvaamme tutkimustyöprosessin aikana opittua ja pohdimme omaa ammatillista kasvuamme.

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseetiikalla tarkoitetaan eettisesti vastuullisten ja oikeiden toimintatapojen noudattamista ja edistämistä tutkimustoiminnassa. Lisäksi sillä tarkoitetaan tieteeseen kohdistuvien loukkausten ja epärehellisyiden tunnistamista ja torjumista kaikilla tieteenaloilla. Tutkijan eettiset ratkaisut vaikuttavat myös tutkimuksen uskottavuuteen, joka perustuu siihen, että tutkijat noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) määrittelemän hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkijan on toimitettava rehellisesti sekä noudatettava yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössään ja sen tulosten esittämisessä. Tutkijan on myös noudatettava eettisesti kestäviä tutkimus-, tiedonhankinta- ja arviointimenetelmiä sekä kunnioittaa toisten tutkijoiden työtä ja saavutuksia. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös se, että tutkimus on hyvin suunniteltu, toteutettu ja raportoitu. (TENK 2012.) Noudatimme tutkimustyöprosessissamme hyvää tieteellistä käytäntöä edellä mainituin perustein. Pyrimme prosessimme joka vaiheessa suunnittelusta raportointiin rehellisyyteen, avoimuuteen, huolellisuuteen ja tarkkuuteen. Lisäksi kunnioitimme työssämme toisten tutkijoiden työtä ja saavutuksia tarkoin osoitetuilla lähdeviitteillä ja lähdemerkinnöillä.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka kuvaus tutkimuksen toteuttamisesta ja sen eri vaiheista. Tutkijan tulee raportoida tekemäänsä yksityiskohtaisesti koko prosessin ajan ja arvioida tutkimuksensa luotettavuutta jokaisen tekemänsä valinnan kohdalla. Lopulta tutkimuksessa luotettavuuden kriteeri on kuitenkin tutkija ja hänen rehellisyytensä, koska tutkijan tutkimuksessa tekemät teot, valinnat ja ratkaisut ovat arvioinnin kohteena. Luotettavuuden arviointia tehdään siis koko tutkimuksen ajan suhteessa sen teoriaan, tutkimusaineistoon ja sen analysointiin sekä tulkintaan ja johtopäätöksiin. Tutkimustekstistä tulee ilmetä mistä, mitä ja miksi. Toisin sanoen siis mistä jou-

kosta valinta tehdään, mitä ratkaisut ovat ja miksi kyseiseen ratkaisuun on päädytty. Ratkaisujen toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta tulee myös tarkastella tavoitteiden kannalta. (Vilkkä 2005, 158 – 159; Hirsjärvi ym. 2009, 232; Tuomi & Sarajärvi 2018, 165.)

Prosessin alussa teimme tutkimussuunnitelman, jossa määrittelimme yhteistyössä toimeksiantajamme kanssa tutkimuksen aiheen, tarkoituksen ja tavoitteen, tutkimusmenetelmän sekä tavoitellut tulokset. Sovimme yhdessä toimeksiantajan kanssa myös alustavasti työn ajallisesta toteuttamisesta eli millaisella aikataululla toteutamme työn ja milloin sen tulisi olla valmis. Suunnitelmassa esittelimme myös jo alustavasti työn keskeisiä käsitteitä ja tietoperustaa, jota keräsimme vähitellen koko tutkimusprosessin ajan alusta alkaen. Ennen varsinaista tutkimustyön toteutusta eli ennen haastatteluiden aloittamista haimme tutkimusluvan Turun kaupungilta eli organisaatiolta, johon toimeksiantajamme kuuluu.

Työn toteutusosiossa kuvasimme tarkasti aineiston keräämisen, sekä menetelmän että teknisen toteutuksen osalta. Perustelimme samassa yhteydessä myös laadullisen tutkimuksen ja teemahaastattelun valitsemisen tähän tutkimukseen soveltuviksi menetelmiksi. Lisäksi kuvasimme haastateltavia sekä perustelimme heidän valitsemisensa tutkimuksen tiedonantajiksi, mikä lisää työn luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2018). Työn luotettavuuden kannalta on myös tärkeää, että haastateltavat tietävät, mistä tutkimuksessa on kyse eli mihin he osallistuvat ja mitä heiltä odotetaan. Haastateltaville on myös hyvä kertoa mihin tuloksia käytetään ja mitä tietoja haastateltavista valmiissa työssä julkaistaan. Tarkoituksena on vakuuttaa haastateltava tutkimuksesta ja motivoida hänet osallistumaan siihen. (Vilkkä 2005, 152 – 154.) Tässä työssä lähetimme sähköpostitse lyhyen saatekirjeen tulevista haastatteluista sekä tiedon tutkimuksen aiheesta, tutkimuskysymyksistä ja haastattelun teemoista haastateltaville etukäteen. Lähetimme sähköpostin kuitenkin jo keväällä ennen haastatteluiden aloittamista, jolloin viimeisten haastatteluiden toteutuessa sähköpostin lähettämisestä oli kulunut jo muutama kuukausi. Loppukesään ajoittuneiden haastatteluiden kohdalla lähetimme ohjaajien pyynnöstä saatekirjeen heille vielä uudestaan. Lisäksi kävimme lyhyesti läpi tutkimusta ja sen tarkoitusta kasvatusten heidän kanssaan haastattelutilanteen alussa.

Teimme teemahaastattelun haastattelurungon tutkimuksen tarkoituksen, tavoitteen ja tutkimuskysymysten pohjalta sekä myös osaksi yhteistyössä toimeksiantajan kanssa. Koimme kuitenkin haastattelurungon kokoamisen haastavaksi, koska kumpikaan meistä ei ole ollut Polussa ohjaajana tai harjoittelijana. Kysymysten muotoilu ja vieläkin tarkempi kohdentaminen juuri tämän tutkimuksen kannalta oleellisiin asioihin olisi varmasti ollut

helpompaa, jos olisimme tunteneet perhekuntoutusyksikön työskentelytapoja omakoh-
taisesti. Haastatteluita tehdessämme huomasimme, että haastattelurunko ei ollut täysin
toimiva, vaan kysymysten järjestystä ja tarkentavia kysymyksiä piti hieman muokata
haastatteluiden edetessä. Tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi olisimmekin voineet
testata haastattelurunkoa etukäteen, jolloin olisimme voineet muokata sitä vielä ennen
varsinaisten haastatteluiden aloittamista.

Analysoimme haastatteluiden avulla kerätyn tutkimusaineiston systemaattisesti teoria-
ohjaavan sisällönanalyysin vaiheita noudattaen. Kuvasimme aineiston analyysin eri vai-
heet työn toteutusosiossa, mutta työn luotettavuutta olisi lisännyt vielä konkreettinen esi-
merkki siitä, millaisia ilmauksia litteroidusta tekstistä olimme poimineet, miten olimme
pelkistäneet ilmaukset ja miten lopulta luokitelleet ne.

Laadullisen tutkimuksen yhtenä tavoitteena on mielenkiinnon kiinnittyminen johonkin ai-
nutkertaiseen asiaan, ja tämän ainutkertaisuuden avulla yleisen ymmärryksen lisäämi-
nen. Tutkijan on tutkimuksessaan osoitettava yleistettävyyden taitoaan eli sitä, että hä-
nellä on kykyä jo tutkimuksen aikana tarkastella tutkittavaa asiaa yksittäistapausta ylei-
semmällä tasolla. Tutkijan tulee yleistettävyyden kriteerin mukaan siirtää tuloksensa sii-
hen kokonaisuuteen, josta hän lähti. Toisin sanoen tulokset asetetaan siis siihen koko-
naisuuteen, josta tutkimus rajattiin. (Vilkkä 2005, 157 – 158.) Tutkimustyömme keskiössä
oleva tavoitelomake on yhden sosiaalialan yksikön luoma ainutlaatuinen perhekuntou-
tustyössä käytettävä arjen työkalu. Näkemysksemme mukaan onnistuimme tutkimaan ta-
voitelomaketta yleisemmällä tasolla ja saimme liitettyä sen yksittäistapauksena osaksi
suurempaa sosiaalityön kokonaisuutta. Työn tuloksissa tarkastelimme tavoitelomakkee-
seen liittyvien tavoitteellisuuden ja asiakasosallisuuden vaikutuksia ja hyötyjä pääosin
perhekuntoutukseen liittyen, mutta osoitimme tavoitelomakkeen kaltaisen työskentelyn
sovellettavuuden myös muun sosiaalityön käyttöön.

Myös laadullisella tutkimuksella pitäisi olla jonkinlainen käytännön toistettavuus, vaikka
laadullista tutkimusta ei voikaan täysin koskaan toistaa sellaisenaan sen ainutkertaisuus-
den vuoksi. Vaikka luokittelu- ja tulkintasäännöt esitettäisiin yksityiskohtaisesti, niin muut
tutkijat voivat päätyä eri tuloksiin tutkimusaineistoa luokitellessaan ja tulkitessaan. Tämä
voi johtua tutkijoiden erilaisesta teoreettisesta perehtyneisyydestä tai esiyymmärryksestä
tutkittavaan aiheeseen. Toisen tutkijan tulisi kuitenkin samoilla tulkintasäännöillä löytää
omien tulkintojensa ohella myös tutkimuksen tekijän tutkimuksessaan esittämä tulkinta.
Jos näin ei käy, on syytä epäillä tutkijan tekemiä luokittelu- ja tulkintasääntöjä tai kykyä
tulkintojensa esittämiseen. (Vilkkä 2005, 159 – 160.) Tämän tutkimustyön toistaminen

sellaisenaan esimerkiksi haastatteleamalla jonkin toisen perhekuntoutusyksikön ohjaajia olisi haastavaa, koska tutkimuskysymyksissä ja haastattelussa keskityimme pääosin tavoitelomakkeeseen. Toisen yksikön ohjaajia voisi kuitenkin haastatella tavoitelomakkeeseen kytkeytyviin työn tavoitteellisuuteen ja asiakasosallisuuteen liittyen. Lisäksi voisi selvittää, millaisia arjen työkaluja heillä on mahdollisesti käytössään perhekuntoutustyössä ja miten he toteuttavat perhekuntoutustyötä heidän työyhteisönsä arjessa kuntoutuksessa olevien perheiden kanssa.

6.2 Tulosten tarkastelu

Ensimmäisen teema-alueen tutkimustulokset olivat melko yhteneväisiä eikä suuria eroja haastateltavien välillä ilmennyt. Haastatteluista nousi esiin, että perhekuntoutusyksikön ohjaajilla on kaikilla samankaltainen tapa työskennellä tavoitelomakkeen kanssa. Haastattelujen perusteella konkreettinen tavoitelomakkeen käyttötilanne sijoittuu kuntoutuksessa olevan perheen perhekuntoutusasuntoon, jossa vanhemmat yhdessä ohjaajan kanssa pohdiskellen täyttävät lomaketta.

Haastateltavat korostivat ohjaajan roolia keskustelun herättäjänä, mutta kuitenkin kokivat asiakkaan oman osallisuuden tärkeäksi. Pohjolan (2010) mukaan asiakkaan todellinen osallisuus perustuu juuri siihen, että työntekijä ymmärtää asiakkaan olevan oman elämänsä asiantuntija ja pyrkii sen pohjalta avoimeen vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa. Myös Perhekuntoutusyksikkö Polun ohjaajat toivat vahvasti esille sitä, että ohjaajan tehtävä on auttaa vanhempia perheensä haasteiden tunnistamisessa ja samanaikaisesti silti vahvistaa perheen omaa roolia tavoitteiden määrittämisessä.

Meriluodon & Marila-Penttisen (2015) mukaan osallisuus tarkoittaa, että asiakas tulee aidosti kuulluksi, ja että hänellä on todellinen mahdollisuus vaikuttaa työskentelyyn. Tutkimusaineistomme mukaan myös tavoitelomaketta käyttäessä pitää huolehtia siitä, että vanhempi tulee kuulluksi ja toimivaa keskusteluyhteyttä vanhempaan korostettiin läpi aineiston. Tuloksissa korostui työntekijän ohjaavan ja herättelevän roolin lisäksi hyvän vuorovaikutuksen merkitys.

Ensimmäisen teema-alueen yhtenä alaluokkana oli työntekijöiden perehdyttäminen tavoitelomakkeen käyttöön ja tuloksista kävi selvästi ilmi, että perehdyttäminen tavoitelo-

makkeeseen ei ole systemaattista uuden työntekijän aloittaessa Polussa. Tulosten perusteella voidaan todeta, että ohjaajat eivät ole saaneet yhtenäistä perehdytystä tavoitelomakkeen käyttöön. Jokainen on omaksunut lomakkeen käytön eri tavoin. Koska vaihtelua oli niin paljon, lienee perehdyttäminen jatkossa asia, johon tulee kiinnittää enemmän huomiota. Toisaalta suurin osa koki oppineensa lomakkeen käyttöä riittävästi toisen ohjaajan mallista tai itse siihen tutustumalla, mutta silti yhtenäiset ja systemaattiset perehdytyskäytännöt ovat aina koko työyhteisön ja myös asiakkaan etu. Tällä hetkellä mahdolliset työntekijävaihdokset kuntoutuksessa olevan perheen tiimissä voivat aiheuttaa sen, että tapa työskennellä tavoitelomakkeen kanssa näyttäytyy perheelle erilaisena riippuen työntekijästä, mikä ei välttämättä ole kuntoutumisen kannalta hyvä asia.

Toinen teema-alue käsitteli tavoitelomakkeen hyötyä ja haastatteluista nousi selkeästi esiin, että kaikki kokevat tavoitelomakkeen vahvistavan työn tavoitteellisuutta, vaikuttavuutta sekä perheen omaa toimijuutta. Myös Aaltonen (2010) on todennut, että kuntoutuksessa olevan perheen pitää olla itse vaikuttamassa tavoitteisiinsa, jotta motivaatio kuntoutua kasvaa ja tätä ajatusta tukevat myös tutkimustuloksemme. Tavoitelomake toimii hyvin juuri tässä tarkoituksessa, sillä haastateltavien mukaan asiakasperheen mukana olo tavoitelomakkeen täyttämässä saa perheet sitoutumaan työskentelyyn paremmin. Mönkkönenkin (2018) on painottanut, että työntekijä ei saa liikaa ohjailta asiakasta tavoitteenasettelussa, koska asiakasta ei saa sitoutumaan tavoitteisiin, jotka eivät ole hänen omiaan. Haastatteluista nousi esiin, että kaikki ohjaajat tiedostavat tämän ja pyrkivät tavoitelomakkeen kanssa työskennellessään rohkaisemaan perhettä muodostamaan itse omat tavoitteensa.

Tuloksista nousi myös vahvasti esiin kaikkien haastateltujen ohjaajien tyytyväisyys lomakkeeseen arjen konkreettisena työkaluna. Ohjaajat kokivat, että selkeä ja tiivis tavoitelomake tuo haluttua tukea tavoitteelliseen työhön ja tavoitelomakkeen avulla työntekijän on helpompi keskittyä oikeisiin asioihin kunkin perheen kanssa. Ohjaajat pitivät hyvänä, että viikkotavoitteet ovat pieniä konkreettisia askelia perheen arjessa, jotka vievät vähitellen kohti suurempaa muutosta. Myös Hurtig (2010) on peräänkuuluttanut arjen merkitystä perhekuntoutustyössä todetessaan, että perhekuntoutuksen taustalla on odotus työskentelyn vaikutusten siirtymisestä perheen arkeen ja konkreettisiin arjen toimintoihin. Pärnä (2010) on painottanut, että perheen arkiset toimintaympäristöt ovat kuntoutuksessa etusijalla. Tutkimustyömme haastattelujen perusteella voidaan sanoa, että Perhekuntoutusyksikkö Polun ohjaajilla on samankaltaisia ajatuksia arkisuuntautuneen

työskentelyn tärkeydestä. Rostilan (2001) tapaan myös ohjaajat näkivät, että hyvän tavoitteen tulee olla tarpeeksi pieni, konkreettinen ja realistinen ja siinä tavoitelomake on toimiva tuki.

Kolmas teema-alue liittyi tavoitelomakkeen kehittämistoiveisiin ja tulokset puhuvat sen puolesta, että perhekuntoutusyksikön ohjaajat ovat suurilta osin tyytyväisiä siihen, millainen tavoitelomake on tällä hetkellä ja miten se toimii työskentelyn tukena. Kehittämistoiveet kohdistuivat eniten lomakkeella olevaan viikkotavoitteiden toteutumisen arviointiosioon. Arviointi oli enemmistön mielestä liian suppea. Tutkimustyön tulosten perusteella voidaan todeta, että yksi perusteltu tulevaisuuden mahdollinen kehittämiskohde onkin tavoitelomakkeella olevan arvioinnin monipuolistaminen. Samanaikaisesti on silti hyvä huomata, että vaikka kehittämistoiveita arvioinnin suhteen nousikin esiin, on ohjaajien mielestä tämänhetkinen lomakkeella oleva arviointi kuitenkin riittävän hyvä. Se toimii keskustelun herättäjänä perheen kanssa, kun viikkotavoitteiden toteutumista pohditaan yhdessä.

Toisena tärkeänä tuloksena kehittämistä koskevasta teema-alueesta haluamme vielä nostaa esiin ohjaajien toiveen tavoitelomakkeen käyttöön paremmin sitoutumisesta. Haastatteluista kävi ilmi, että puolet ohjaajista toivoisi koko työyhteisön kiinnittävän entistä enemmän huomiota siihen, että tavoitelomaketta täytettäisiin säännöllisesti jokaisen viikon alussa, mielellään heti maanantaina. Haastateltavat toivat esille, että tällä hetkellä unohduksia tehdä tavoitteet tulee jonkin verran ja siitä tulisi päästä eroon. Tulevaisuudessa olisi varmasti koko työyhteisön ja myös kuntoutuksessa olevaa perheen etu, jos jokainen ohjaaja pystyisi osaltaan sitoutumaan lomakkeen täyttämiseen systemaattisesti jokaisen uuden työskentelyviikon alkaessa.

Kokonaisuutena tutkimustyön tuloksista on vedettävissä se yleinen johtopäätös, että tavoitelomake koetaan työyhteisössä hyödylliseksi ja sen nähdään tukevan hyvin yksikössä tehtävää kuntouttavan työn suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Tutkimustyömme tavoitteena oli, että haastatteluista saadun tiedon avulla tavoitelomaketta ja työskentelyä perhekuntoutuksessa voitaisiin edelleen kehittää ja selvää on, että tuloksissa nousi jo nyt esiin tätä tulevaisuuden kehittämistä varten arvokasta tietoa työyhteisölle. Tulokset myös vahvistavat sitä ajatusta, että tavoitelomakkeen jatkuva kehittäminen on edelleen olennaista ja oikeansuuntaisella kehittämisellä asiakkaan kohtaamista voidaan entisestään vahvistaa.

Julkaisimme tutkimustyön tulokset esittelemällä ne Turun ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman järjestämässä opinnäytetöiden raportointityöpajassa joulukuussa 2018. Lisäksi osallistuimme Perhekuntoutusyksikkö Polun osastokokoukseen, jossa esittelimme valmista työtä ja kävimme läpi työn tuloksia yhdessä työyhteisön kanssa.

Jatkotutkimuksen aiheita tavoitelomakkeen käyttöön liittyen voisivat olla esimerkiksi tavoitelomakkeen rooli ja mahdollisuudet työskentelyn läpinäkyvyyden lisäämisessä ja asiakkaan osallisuuden entistä paremmassa vahvistamisessa. Lisäksi jatkossa voisi tutkia myös tavoitelomakkeen merkitystä siinä, miten perhe näkee koko kuntoutusprosessinsa. Mielenkiintoista olisi selvittää, miten tavoitelomakkeen avulla esiin nousseet muutostavoitteet auttavat asiakasperhettä oivaltamaan muutoksen tärkeyden ja voimaantumaa muutoksesta. Tutkimustyömme tarjoamista lähtökohdista voisi tulevaisuudessa alkaa suunnitella myös kehittämistyötä, jonka aiheena olisi tavoitelomakkeen arviointiosuuden kehittäminen monipuolisemmaksi ja asiakasta vahvemmin osallistavammaksi.

6.3 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu

Tutkimustyön tarkoitus on vastata toimeksiantajan tarpeisiin ja tutkimustyön tavoitteiden saavuttaminen on tärkeää, mutta niiden lisäksi tästä tutkimustyöstä on ollut hyötyä myös meille tutkimuksen toteuttajille monessakin mielessä. Tutkimustyö eli sosionomitutkimomme opinnäytetyö oli monivaiheinen prosessi, joka vaati tekijöiltään ammatillista kasvua ja aikaisemmin omaksutun tiedon soveltamista.

Ammatillisella kasvulla tarkoitetaan Mäkisen ym. (2011) mukaan työntekijän psyykkis-emotionaalista kasvua kohti laajempaa ammattilaisuutta. Ammatillisessa kasvussa on kyse yksilön omasta henkisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja maailmankatsomuksellisesta muutoksesta. Kasvuun liittyy myös ammatti-identiteetin synty ja vahvistuminen ja myös ammattietiikan omaksuminen. (Mäkinen ym. 2011, 33.) Seuraavaksi tarkastelemme omaa ammatillista kasvuamme sosionomin kompetenssien kautta. Kompetenssilla tarkoitetaan työntekijän valmiuksia, kykyjä ja taitoja sekä ominaisuuksia suoriutua työstään. Sosionomin kompetenssit on jaoteltu eettiseen osaamiseen, asiakastyön osaamiseen, palvelujärjestelmäosaamiseen, yhteiskunnalliseen analyysitaitoon, reflektiotaitoihin sekä yhteisölliseen osaamiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. (Mäkinen

ym. 2011, 17.) Oma ammatillinen kasvumme tutkimustyön prosessin myötä asettuu eniten kolmen ensimmäiseksi mainitun kompetenssin alueelle. Lisäksi myös reflektiivisen työotteen omaksuminen on matkan varrella vahvistunut.

Tutkimustyön prosessissa opimme paljon uutta ja jo aikaisemmin opittua oli syvennettävä. Aikaisempi lapsiperheiden palvelujärjestelmän tuntemus oli valjastettava tähän työhön sopivaksi teoreettiseksi viitekehyykseksi sosiaalialan ammattieettisiä periaatteita unohtamatta. Lastensuojelun palvelujärjestelmän nykyinen kehityssuunta siirtyä korjaavasta työstä ennaltaehkäisevään työn suuntaan oli jo ennen tämän tutkimustyön tekemistä arvo ja päämäärä, jota kohti olemme sitoutuneet omassa tulevassa työssä sosionomina työskentelemään. Silti tutkimustyön tietoperustaa laatiessa meidän tuli entistä enemmän pohdittua sitä, mitä ennen lastensuojelun avohuollon tukitoimien käynnistymistä olisi vielä mahdollista tehdä paremmin. Uusi sosiaalihuoltolaki on onneksi omiaan turvaamaan lapsiperheiden arkea ilman lastensuojelun asiakkuutta ja on hyvä, että tuen hakemisen kynnys on madaltumassa.

Tulevina asiakastyön osaajina opimme tutkimustyöstä paljon. Perhekuntoutusyksikkö Polun ohjaajia haastatteleamalla meille vahvistui käsitys siitä, miten ammatillinen ja asiakasta osallistava vuorovaikutus- ja yhteistyösuhde luodaan. Asiakassuhteen perustuminen avoimuuteen ja luottamuksellisuuteen on perhekuntoutustyötä tekeville keskeinen periaate ja ohjaajalla tulee olla herkkyyttä kuulla asiakkaan omia ajatuksia ja kokemuksia.

Arvokas oppimiskokemus oli huomata, että niinkin yksinkertainen ja konkreettinen arjen työkalu kuin tavoitelomake, voi olla ratkaisevasti mukana perheen tarpeiden ymmärtämisessä. Sosionomin on olennaista osata tukea ja ohjata tavoitteellisesti asiakkaita heidän arjessaan ja kehityksen eri vaiheissa, ja tutkimustyön aikana tämän kompetenssin tärkeys selkiytyi meille entisestään.

Tässä tutkimustyön prosessissa myös perhekuntoutus palveluna hahmottui ja jäsenyi meille selkeämmin. Suurin oivallus oli ymmärtää, että perhekuntoutuksen ydin on tehdä tavoitteellista muutostyötä pienin askelin kohti kuntoutusjaksolle asetettuja laajempia tavoitteita. Opimme valtavasti myös siitä, miten keskeistä on asiakkaan motivointi muutokseen. Perhekuntoutuksessa ohjaajilla on oltava kyky selvittää, millaisiin tavoitteisiin perhe itse on valmis sitoutumaan. Tulevina sosionomeina meidän tulee pystyä osallistamaan asiakasta myös tavoitteiden asettelussa, missä keskeistä on pyrkimys työntekijän ja asiakkaan väliseen avoimeen keskusteluun.

Varsinaisen tutkimustyön suunnittelu ja toteutus kentällä opetti meitä myös paljon. Tutkimuksen läpivieminen alusta loppuun edellytti meiltä pitkäkestoista projektityöskentelyä, jossa oman työn suunnittelua ja aikataulutusta tuli pohtia paitsi omasta myös toimeksiantajan ja ammattikorkeakoulun asettamien vaatimusten ja toiveiden pohjalta. Tutkivan työtteen omaksuminen ei tapahtunut hetkessä, mutta prosessin edetessä ja oman sisäisen motivaatiomme kasvaessa samaa vauhtia kuin ymmärrys perhekuntoutustyöstä lisääntyi, alkoi onneksi myös kaivattu tutkimuksellinen työote vahvistua. Tähän myönteisesti vaikutti toimeksiantajalta saatu tuki sekä myös työtämme ohjannut opettaja. Tutkimuksen toteutuksen lomassa omaksuimme työskentelytapoja, jotka tulevat olemaan hyödyksi työelämään siirryttäessä. Valmiutemme ratkaista ongelmia ja sopeutua muutoksiin vahvistuivat. Lisäksi luottamuksemme siihen on kasvanut, että itsellä on tarvittaessa kyky luoda arvokasta uutta tietoa. Myös kriittinen ajattelukykyämme on harjaantunut koko tutkimustyöprosessin aikana.

Lopuksi ammatillista kasvua on hyvä tarkastella vielä ammatti-identiteetin näkökulmasta. Käsitys omasta itsestä tulevana sosiaalialan ammattilaisena muovautui tutkimustyöprosessin aikana ja meidän molempien tavoite saada valmistumisen jälkeen työskennellä lapsiperheiden parissa vahvistui vielä lisää. Tutkimustyö ja sen tietoperustaan paneutuminen antoi paljon lisätukea siihen, miten tällä alalla tulee toimia asiakkaan kanssa ja mitä arvoja mahdollisissa tulevaisuuden työtehtävissämme meidän olisi tärkeää vaalia. Asiakastyötä tulee kehittää asiakkaan oman äänen ja arkielämän voimavarojen vahvistamisen suuntaan. Tämän tutkimustyöprosessin myötä sitoutumisemme asiakkaan osallisuutta vahvistavaan työskentelytapaan vahvistui entisestään.

LÄHTEET

Aaltonen, P. 2010. Voimaannuttava yhdessäolo – lastensuojelun asiakasperheen ajatuksia. Teoksessa Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö, 225 – 235.

Alatalo M., Lappi, K. & Petrelius, P. 2017. Lapsikeskeinen suojeleminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. Viitattu 7.3.2018 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1.

Araneva, M. 2016. Lapsen suojeleminen ja päätöksenteko. Helsinki: Talentum.

Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. 4., uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Bardy, M. 2013. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 49 – 78.

Bardy, M. & Heino, T. 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 13 – 42.

Heino, T. 2013. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 84 – 107.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hovi-Pulsa, R. 2008. Arkisuuntautunut perhetyö – rajat ja mahdollisuudet. Teoksessa Viinamäki, L. (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisu, 115 – 123.

Hurtig, J. 2010. Lasten suojeleminen ja perheen kuntoutusta – lastensuojelullisen kuntoutuksen tavoitteet ja niiden saavuttaminen. Teoksessa Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö, 237 – 249.

Hyvärinen, M.; Nikander, P. & Ruusuvaara, J. (toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Hämeen-Anttila, L. 2017. Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4. uudistettu painos. Helsinki: Tietosanoma, 216 – 224.

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Tampere: Vastapaino.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. 5., uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Kaikko, K. & Friis, L. 2013. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 108 – 120.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) 2017. Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu painos. Helsinki: Tietosanoma.

Kananoja, A. 2017. Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa Kananoja, A., Läheteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu laitos. Helsinki: Tietosanomaa, 173 – 192.

Koponen, K. 2018. [Haastattelu] 24.4.2018. Haastattelijoina Aronen, A. & Peussa-Wallin, S.

Laine, S., Heino, L. & Pärnä, K. 2010. Perhekuntoutuksen moniammatilliset käytännöt. Teoksessa Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö, 137 – 165.

Laitinen, M. & Pohjola, A. 2010. Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) 2013. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vantaa: Hansaprint Oy.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>.

Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Linnakangas, R., Seppälä, U., Suikkanen, A. & Lehtoranta, P. 2013. Monitoimisuus lapsen perhekuntoutuksessa. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) 2013. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vantaa: Hansaprint Oy, 299 – 324.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö 2018. Lastensuojelullinen perhekuntoutus. Viitattu 4.4.2018. https://www.lastenkuntoutus.net/perheille/yksilollinen_perhekuntoutus/lastensuojelullinen_perhekuntoutus.

Meriluoto, T., Marila-Penttinen, L. & Lehtinen, E. (toim.) 2015. Osallisuus. Ensi- ja turvakotien liitto.

Meriluoto, T. & Marila-Penttinen, L. 2015. Mikä osallisuus, mikä kokemusasiantuntijuus? Teoksessa Meriluoto, T., Marila-Penttinen, L. & Lehtinen, E. (toim.) Osallisuus. Ensi- ja turvakotien liitto, 6 – 37.

Miller, H. & Törrönen M. 2010. Arvostava ja aito kohtaaminen. Teoksessa Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö, 67 – 87.

Mäkiranta, T. 2008. Elämänhallinta sosiaalipedagogisena käsitteenä. Pro gradu -työ. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 18.11.2018 <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79066/gradu02556.pdf?sequence=1>.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä. Helsinki: Gaudeamus.

Pohjola, A. 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Pohjola, A. & Laitinen, M. (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 19 – 74.

Pärnä, K. 2010. Perhekuntoutus lasten ja perheiden palveluna. Teoksessa Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö, 41 – 50.

Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Jyväskylä: Paino Kopijyvä Oy.

Rusi, M. 2010. Sosiaalisen asiakkuuteen vaikuttavien näkökulmien tarkastelua. Teoksessa Viinamäki, L. (toim.) Sosionomin ammatti ja työ 2010 – 2025. Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä, 139 – 146.

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki – käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018a. Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 17.5.2018 <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018b. Lastensuojelun käsikirja. Perhekuntoutus. Viitattu 17.5.2018. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>.

Thiersch, H. 1986. Die Erfahrung der Wirklichkeit. Perspektiven einer alltagsorientierten Sozialpädagogik. Weinheim und München: Juventa Verlag.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turun kaupunki 2016. Sosiaali- ja terveystalokunta. Lastenkoteja koskeva tilatarveselvitys. Viitattu 16.5.2018. <http://ah.turku.fi/sosterla/2016/1108014x/3452758.htm>.

Turun kaupunki 2018. Perhekuntoutusyksikkö Polku -esite. Turku: Turun kaupunki.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 29.11.2018. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.

Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) 2010. Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö.

Viinamäki, L. (toim.) 2010. Sosionomin ammatti ja työ 2010 – 2025. Havaintoja ja päätelmiä sosionomien (AMK & ylempi AMK) profiilista Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja.

Viinamäki, L. (toim.) 2008. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. 1.-3.painos. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Perhekuntoutusyksikkö Polun tavoitelomake

Perhetyön tavoitteellinen viikkosuunnitelma ja vaikuttavuuden arviointi

Perhekuntoutusyksikkö Polku

Tulevan viikon työskentelyssä keskiöön nostettava ongelma/haaste	Sovitut toimenpiteet ja työskentelyn yhteiset linjaukset	Työskentelyn konkreettinen tavoite/muutos	Tarkastelu seuraavassa palaverissa: Missä ollaan nyt?
<ul style="list-style-type: none"> - Mikä on perheen tämän hetken keskeinen, konkreettinen ongelma? - esim. kouluun lähtö - "Miksi tehdään?" 	<ul style="list-style-type: none"> - Miten saadaan toimimaan, jotta ongelma saataisiin ratkaistuksi/ tilanne parantuisi? - esim. ohjaaja käy joka aamu tarkistamassa, että nuori on herännyt ja tukee vanhempaa kouluun lähettämässä - "Mitä tehdään?" 	<ul style="list-style-type: none"> - Mitä sovittulla työskentelyllä tavoitellaan konkreettisesti? - esim. aamupoissalot jää kokonaan pois. - "Mitä työskentelyllä saavutetaan?" 	<ul style="list-style-type: none"> - Tämän hetkinen tilanne, kun työskentelyä on tehty sovittu viikon. - Onko sovittu työskentely ollut vaikuttavaa vai pitääkö toimintaa muuttaa? - Valitse alla olevasta taulukosta, missä kohdassa ollaan työn vaikuttavuuden suhteen. - Jos tavoitteeseen on päästy, valitaan uusi haaste/konkreettinen kokonaisuus.

Arvio, miten tavoitteeseen on päästy? Onko työskentely ollut vaikuttavaa?

Teemahaastattelun runko

HAASTATTELUN RUNKO

Teema 1. Tavoitelomakkeen käyttö

Miten käytät ohjaajana tavoitelomaketta työssäsi?

- Minkälaisen perehdytyksen olet saanut tavoitelomakkeen käyttöön?
- Minkälaisia käytäntöjä sinulla on tavoitelomakkeen käytössä?
- Miten kuntoutuksessa oleva perhe on mukana tavoitelomakkeen täyttämisessä?

Teema 2. Tavoitelomakkeen hyöty

Miten tavoitelomake tukee mielestäsi yksikössänne tehtävää kuntouttavaa työtä?

- työn suunnittelua?
- työn toteutusta?
- työn arviointia?
- Millaista hyötyä tavoitelomakkeen käytöstä on työssäsi?
- Miten tavoitelomake kytkeytyy mielestäsi sosiaalityöntekijän tekemään kuntoutuspäätökseen eli toimeksiantoon?
- Miten asiakkaat kokemuksesi mukaan suhtautuvat tavoitelomakkeeseen? Millaista palautetta olet saanut heiltä?
- Miten tavoitelomakkeen käyttö tukee mielestäsi asiakkaan osallisuutta?

Teema 3. Tavoitelomakkeen kehittäminen

Miten tavoitelomaketta voitaisiin mielestäsi kehittää?

- käyttöä?
- sisältöä?
- ulkoasua?